

CSALÁDBARÁT ORSZÁG
EFOP-1.2.6-VEKOP-17-2017-00001

KAPCSOLATI ERŐSZAK EREDMÉNYEKÉNT KRÍZISHELYZETBE KERÜLÉS MEGELŐZÉSÉT CÉLZÓ KVALITATÍV KUTATÁS II.

KUTATÁSI
ZÁRÓTANULMÁNY 2.

**CSALÁDBARÁT
ORSZÁG**
NONPROFIT KÖZHASZNÚ KFT.

SZÉCHENYI 2020

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

**CSALÁDBARÁT
ORSZÁG**
NONPROFIT KÖZHASZNÚ KFT.

KAPCSOLATI ERŐSZAK EREDMÉNYEKÉNT KRÍZISHELYZETBE KERÜLÉS MEGELŐZÉSÉT CÉLZÓ KVALITATÍV KUTATÁS II.

ATTITÚDVIZSGÁLAT FIATALOK KÖRÉBEN,
CO-CREATION WORKSHOP KERETÉBEN
KUTATÁSI ZÁRÓTANULMÁNY

A kiadvány az EFOP-1.2.6-VEKOP-17-2017-00001 – Családbarát ország elnevezésű kiemelt projekt keretében készült el.

Projektmenedzser:
Gerlach Viktor

Projekt mb. szakmai vezető:
Dr. Wernigg Róbert

A kiadvány a Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft. EFOP-1.2.6-VEKOP-17-2017-00001 azonosító számú Családbarát ország megnevezésű kiemelt projekt keretében készült.

Szerző:
Héra Gábor, Mészáros Zoltán

Lektorálta:
Boglacsik Tímea, Lukács György, Téglásy Kristóf, dr. Wernigg Róbert

EFOP-1.2.6-VEKOP-17-2017-00001 Családbarát ország kiemelt projekt

csaladbaratorszag@csbo.hu
www.csaladbaratorszag.hu

Budapest, 2020

Tartalomjegyzék

1.	BEVEZETÉS.....	4
2.	VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ.....	5
3.	AJÁNLÁSOK	6
4.	MÓDSZERTAN.....	7
4.1.	A kutatás célja és mintája.....	7
4.2.	Néhány szó a co-creation workshopról.....	10
5.	A WORKSHOPOK TAPASZTALATAI	12
5.1.	Az emberi kapcsolatok jellegzetességei.....	12
5.1.1.	<i>Az ideális kapcsolatok jellemzői .....</i>	<i>12</i>
5.1.2.	<i>Kapcsolati konfliktusok .....</i>	<i>17</i>
5.1.3.	<i>A kapcsolati erőszak figyelmeztető jelei.....</i>	<i>21</i>
5.1.4.	<i>Agresszív kapcsolat vagy erőszakos kapcsolat? A kapcsolati erőszak jellegzetességei.....</i>	<i>25</i>
5.2.	Esettanulmányok	29
5.2.1.	<i>Első eset – Rita története .....</i>	<i>29</i>
5.2.2.	<i>Második eset – Anna története .....</i>	<i>30</i>
5.2.3.	<i>Harmadik eset – Vera története.....</i>	<i>32</i>
5.2.4.	<i>Összefoglalás.....</i>	<i>33</i>
5.3.	A bemeneti és kimeneti kérdőívek eredményeiről	35
6.	MELLÉKLETEK, FÜGGELÉKEK FELSOROLÁSA.....	37
1.	<i>függelék. A fókuszcsoporthoz lebonyolítása során alkalmazott beszélgetésvázlat.....</i>	<i>38</i>
2.	<i>függelék. Esettanulmányok (stimulusok).....</i>	<i>42</i>
3.	<i>függelék. Bemeneti és kimeneti kérdőívek .....</i>	<i>47</i>
4.	<i>függelék. Felhasznált irodalom.....</i>	<i>49</i>

1. BEVEZETÉS

Az EFOP-1.2.6-VEKOP-17-00001 Családbarát ország projekt célkitűzésrendszere illeszkedik a kormányzat stratégiai irányához. A projekt bázisát adó stratégiai cél, hogy a társadalomban megerősödjön és általánossá váljon a családbarát értékrend. A kitűzött cél eléréséhez többek között a szolgáltatók és szolgáltatások család- és gyermekbarát szemléletének kialakításával, a munka és a családi élet összeegyeztetését elősegítő megoldások kidolgozásával, terjesztésével kíván hozzájárulni a projekt.

A fenti tevékenységek megvalósítását kutatási tevékenység támogatja. A kutatási tevékenység célja, hogy olyan ismeretbázis jöjjön létre a projekt céljainak elérésében fontos szerepet játszó kulcstényezőkről, melynek birtokában a tapasztalható, illetve a várható problémák beazonosíthatóvá válnak és megalapozzák a probléma megoldására irányuló adekvát megoldások, intézkedések megalkotását.

A kapcsolati erőszak témakörében lebonyolításra kerülő kutatás célja a kapcsolati erőszak általi érintettség felmérése, a témával kapcsolatos általános ismeretszint és attitűd feltérképezése, továbbá rizikófelmérés a kapcsolati erőszak jelenségének sokszínűségét megfelelően reprezentáló, leíró kutatás keretében. Ezeket a témákat több kutatási elem tárja fel. Ez a beszámoló a 18–24 éves fiatalok célcsoportjára fókuszáló kvalitatív vizsgálat hátterét, módszertanát és fő eredményeit mutatja be.

A tanulmányban először a vezetői összefoglalót mutatjuk be, majd a kutatás eredményei alapján megfogalmazott javaslatainkat ismertetjük. Ezt követően az alkalmazott módszertanról, majd a kutatás fő eredményeiről olvashatnak. A Mellékletben a kutatást támogató egyéb dokumentumok (beszélgetésvázlat, esettanulmányok) találhatóak meg.

2. VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

Az alábbiakban a legfőbb megállapításokat igyekeztünk kiválogatni és rendszerezni. A kutatás eredményeit összefoglalva elmondhatjuk, hogy:

A 18–25 éves korosztály kutatásba bevont tagjait a kapcsolati erőszak kapcsán bizonyos fokú érzékenység jellemzi. A co-creation workshopon megjelenő résztvevők ugyanis képesek voltak felmérni, hogy a fizikai erőszak kialakulásához milyen folyamatok vezetnek.

Hangsúlyozták, hogy a fizikai erőszakon kívül számos más olyan bántalmazási forma létezik, amely a kiszolgáltatottságot erősíti, az áldozat önértékelését, énképét, integritását és autonómiáját lerombolja.

Fontos ugyanakkor jelezni azt is, hogy a fiatalok jelentős része a kapcsolati erőszak jellemzőivel, dinamikájával, az áldozat szerepével, valamint a lehetséges intézményi válaszokkal kapcsolatban nem rendelkezett elegendő információval, esetenként sztereotip véleményt fogalmazott meg.

Többen gondolták úgy, hogy bántalmazás esetén kizárólag akkor szükséges és elengedhetetlen beavatkozni más szereplőknek, ha fizikai erőszak (is) történik. Tipikusnak mondható emellett az áldozathibáztatás; ugyan általában az elkövető tehető felelőssé az erőszakért, de sokszor kritika tárgya volt a kapcsolatból kilépni nem képes áldozat is. Ahogy arra a tanulmányban rámutatunk, a megfogalmazott kritikák mind olyan vélt hiányosságokra mutatnak rá, amelyekről (azok kialakulásáról, megerősödéséről) nem rendelkeznek elegendő információval a csoportokon résztvevők.

A csoportok tapasztalatait összefoglalva továbbá elmondható, hogy a fiatalok bíznak a kapcsolati erőszak kezeléséért felelős intézmények és szakemberek munkájában; elsősorban a családsegítő szolgálatot, a rendőrséget, a gyermekvédelmi és gyámügyi szolgálatot, valamint a pszichológust és a pedagógusokat nevesítve.

A fiatalok szerint tehát ezek azok a szereplők, akik rendelkeznek a megfelelő szakértelemmel és tapasztalattal, akikhez emiatt az áldozattal bizalmi kapcsolatban álló családtagok, rokonok és barátok is tovább tudják irányítani a segítségre szorulókat. Fontos ugyanakkor megjegyeznünk azt is, hogy a felsorolt szereplők pontos munkájával, szerepeivel és feladatkörével jellemzően nem voltak tisztában a csoportokon részt vevő fiatalok.

Megemlítendő, hogy a vizsgált hét fókuszcsoport összetételét alapvetően befolyásolta a kiválasztási eljárás, így a fenti megállapítások csak erős kritikával általánosíthatók. Viszont, mivel a minták többségükben diákokat (a minta pontos megoszlását a 2. sz. táblázat mutatja be), illetve részben szociális szakmában, pszichológiában, társadalomtudományokban jártas személyeket foglaltak magukba, így a mintavétel által okozott torzítás az összképet konzervatív irányban befolyásolta. Vagyis összegezve elmondható, hogy a jelen kutatás által megállapított diszfunkcionális attitűdök vélhetően alulbecsültek, és a teljes hazai 18–24 éves korosztályra fokozottan igazak.

3. AJÁNLÁSOK

A továbbiakban azokat a főbb megállapításokat ismertetjük, amelyek a kutatás célja, azaz a kapcsolati erőszak közbeszédben való megjelenése szempontjából fontosak. A visszajelzések szerint tehát szükség lenne az alábbiakra:

- Fogalmi tisztázás: agresszív és erőszakos kapcsolat szétválasztása, ezeknek a viselkedési formáknak és a kettő közti határ tisztázása a szakemberek által;
  - A tisztázott fogalmak és határvonalak egyértelműsítését követően egy „kiskaté” (módszertani anyag) készítése, melyet egységesen fel tud bárki használni, aki a kapcsolati erőszakra a sajtóban megjelentet cikket, aki kampányt szeretne indítani a témában, aki felvilágosító foglalkozásokat szeretne készíteni gyermekek, fiatalok és felnőttek számára.
- Médiamegjelenéskor a már meglévő Médiabiztosi ajánlás¹ betartására szigorúbb intézkedések és be nem tartásuk esetén szankciók bevezetése. Az intézkedés lényege, hogy az egyes sajtóorgánumokat a cikk végén egy figyelmeztető sáv elhelyezésére kötelezi az NMHH, hasonlóan, mint az öngyilkosság téma esetében.

Az NMHH közleményében az alábbiak olvashatók a témában: *„...a médiával foglalkozó szakemberek, a médiában megjelenő tartalmak alkotói, szerkesztői miképpen tudnának segíteni a bajba jutottakon? Álláspontom szerint, csakúgy, mint az öngyilkosságokról szóló híradások esetében, elengedhetetlen a megfontoltság, a kellő mérlegelés annak tekintetében, hogy milyen arányokkal dolgozunk: miként lehet informatívan, figyelemfelkeltően, mégis a szenzációkeltő elemeket kizárva bemutatni egy konkrét problémát, és annak megoldási lehetőségeit. Itt lép be a tájékozottság követelménye, amely azt is magába foglalja, hogy az emberkereskedelem, kapcsolati erőszak esetén felmerülő, legfontosabb fogalmakkal tisztában legyenek a tájékoztatók.”²*

Az alábbi idézet példázza azt, hogy az emberkereskedelem, kapcsolati erőszak témájára vonatkozó médiatartalmak mellett hogyan kéne közvetíteni a sajtóorgánumoknak a legfontosabb információkat, továbbá a szükséges tudnivalókat:³

„Ha ön is úgy érzi, segítségre lenne szüksége, hívja a krízishelyzetben lévőknek rendszeresített, ingyenesen hívható 116-123, vagy 06 80 820 111 telefonszámot! Kérjük, olvassa el ezt az oldalt! Amennyiben másért aggódik, ezt az oldalt ajánljuk figyelmébe.

Ebben a cikkben a téma érzékenysége miatt nem tartjuk etikusnak reklámok elhelyezését. Részletes tájékoztatást az Indamedia Csoport márkabiztonsági nyilatkozatában talál.”

- Médiaetikai oktatás azzal kapcsolatban, hogy a kapcsolati erőszak vonatkozásában mi az ajánlott megnevezés, megfogalmazás, illetve hogyan jeleníthetik meg az újságírók/médiamunkások a témát (hasonlóan az öngyilkosság témájához).
- Ismeretterjesztés és attitűdformálás az alábbi témakörökben:
  - Kapcsolati erőszak hatása az áldozatra (trauma, poszttraumás stressz) → elsődleges cél annak ismertetése, hogy miért nem/nehezen tud kilépni egy áldozat a bántalmazó kapcsolatból.
  - Bántalmazó kapcsolat jelei → elsődleges cél azoknak a külső szereplő számára is érzékelhető jeleknek az ismertetése, amelyek kapcsolati erőszakra utalhatnak.
  - Családtagok, barátok támogatási lehetőségei kapcsolati erőszak esetén → elsődleges cél annak ismertetése, hogy a családtagok, barátok milyen támogatást tudnak biztosítani az informális kapcsolatrendszerükbe tartozó áldozatnak.
  - Kapcsolati erőszak esetén felkereshető/értesíthető szakemberek → elsődleges cél annak ismertetése, hogy 1) kihez tudnak fordulni a kapcsolati erőszak áldozatai (és/vagy a kapcsolati erőszak esetén jelzést tevők), 2) milyen támogatást tudnak adni a szakemberek és 3) ezekkel a szakemberekkel hogyan lehet kapcsolatba lépni.

¹ http://nmhh.hu/dokumentum/166159/mhb_ajanlas_emberkereskedelem_kapcsolati_eroszak.pdf (Utolsó letöltés: 2019. 11. 10.)

² http://nmhh.hu/dokumentum/166159/mhb_ajanlas_emberkereskedelem_kapcsolati_eroszak.pdf (Utolsó letöltés: 2019. 11. 10.)

³ https://index.hu/kulfold/2019/11/14/iskolatarsaira_lott_majd_ongyilkos_lett_egy_fiu_orosorszagban/ (Utolsó letöltés: 2019. 11. 10.)

4. MÓDSZERTAN

4.1. A kutatás célja és mintája

A kutatás hátterét az EFOP-1.2.6-VEKOP-17-00001 kódszámú, Családbarát ország megnevezésű projekt (innenről: Családbarát ország projekt) adta. **A Családbarát ország projekt Megvalósíthatósági Tanulmányának 2.3.1.4. pontja szerint** „A kapcsolati erőszak eredményeként krízishelyzetbe kerülés megelőzését célzó országos, reprezentatív kutatás készítése” fejezet a következőket fogalmazza meg a teljes kapcsolati erőszak kutatási blokkra vonatkozóan:

A kapcsolati erőszak témakörében lebonyolításra kerülő kutatás célja a kapcsolati erőszak általi érintettség felmérése, a témával kapcsolatos általános ismeretszint és attitűd feltérképezése, továbbá rizikófelmérés a kapcsolati erőszak jelenségének sokszínűségét megfelelően reprezentáló, leíró kutatás keretében. A kutatások lefolytatása mellett cél a kutatásra épülő elemzések, tanulmányok készítése egyaránt.

Az országos, reprezentatív kutatás összességében 2 kvalitatív és 2 kvantitatív kutatási részegységből épül fel, melyek az alábbi kutatási tématerületeket dolgozzák fel.

1. sz. táblázat. A teljes kutatás felépítése

Kutatási paraméterek	Kvantitatív kutatás I.	Kvantitatív kutatás II.	Kvalitatív kutatás I.	Kvalitatív kutatás II.
Kutatási tématerület	A gyermekeket érintő bántalmazástípusok beazonosítása	Attitűdvizsgálat és általános ismeretszint-felmérés	A kapcsolati erőszak jelenségének eltérő variánsait, a bántalmazások típusait és hosszúságát felmérő kutatás	Attitűdvizsgálat és rizikófelmérés
Célcsoport	Lakosság egésze	Lakosság egésze	Kapcsolati erőszak áldozatai – ellátórendszerben lévő áldozatok	18–25 év közötti fiatalok
Módszertan és minta-elemszám	Országos, reprezentatív (5000 fős) minta lekérdezése személyesen	Országos, reprezentatív (2000 fő) minta lekérdezése személyes adatfelvétellel	50 elemes strukturált mélyinterjú	100 elemes strukturált interjú

A jelen kutatás tárgya tehát 18–25 év közötti fiatalok kvalitatív módszertannal történő attitűdvizsgálata és rizikófelmérése volt a kapcsolati erőszak tárgykörében. A kutatás keretében először megállapítottuk a kutatás alaptémáját meghatározó főbb irányvonalakat, és tisztáztuk az alapfogalmakat azon a workshopon, amelyet a krízisközpontokban, krízisambulanciákon, titkos menedékházakban, családok átmeneti otthonában dolgozó szakemberek és az EMMI Család- és Ifjúságügyért Felelős Államtitkárság Esélyteremtési Főosztály vezetője és munkatársai körében szerveztünk. Ezt követően elkészült az az 50 fős, kapcsolati erőszakot elszenvedő személyeket megcélzó mélyinterjú kvalitatív adatfelvétel, amely a további vizsgálatokhoz szolgált kiindulási pontként. Az 50 db mélyinterjú alanyai az ellátórendszerben dolgozó szakemberek ajánlása alapján kerültek kiválasztásra. Erről a vizsgálatról külön tanulmány számol be.

A további kvalitatív rész két alrészből áll: egy összesen 100 fő fiatal felnőttre vonatkozó (18–25 évesek) interjú adatfelvételtől, melynek célja a kapcsolati erőszakra vonatkozó attitűdök, vélekedések mélyebb megismerése. Ebből a 100 főből 30 fő részvételével 60 perces fókuszcsoportos interjúk készülnek 2020-ban a fiatal (18–25 éves) felnőttek ismereteiről, attitűdjeiről a kapcsolati erőszakra vonatkozóan, amelynek eredményei alapján sor kerül a kérdőívek fejlesztésére a kvantitatív vizsgálatokhoz. A maradék 70 fő kvalitatív kutatásban vett részt 2019. július–augusztus során. A terepmunka a Családbarát Ország Nonprofit Kft. kutatói által került lebonyolításra. A kiválasztott módszer a csoportos beszélgetésre, esetfeldolgozásra és érzékenyítésre is építő ún. co-creation work-

shop volt, melyet később részletesen is bemutatunk. A 18–25 évesekkel készítendő csoportos beszélgetések felosztását az alábbi demográfiai háttérjellemzők figyelembevételével végeztük: régió, iskolai végzettség, gazdasági aktivitás, településtípus.

Ennek a munkának az eredményeképpen került sor 7 régióban 1-1 (összesen 7) workshop lebonyolítására az előzetes tervek alapján.

A kutatás helyszíne: a 7 statisztikai régióban, régiónként egy-egy helyszínen kerültek megszervezésre a workshopok (ezek tetszőlegesen kiválasztott városok, nem volt különösebb megkötés). Az egyes városok közép- vagy felsőfokú iskolába járó diákok nemcsak a kutatási helyszínt biztosító településeken, hanem az adott régióon belül más településeken is lakhattak (így bekerültek a mintába nagy- és kisvárosban, valamint községben élők is).

A regionális kutatási helyszíneket és a szervezést a Családbarát Ország Nonprofit Kft. kutatásszervezője által irányított, az EMMI Család- és Ifjúságügyért Felelős Államtitkárság Esélyteremtési Főosztályával együttműködő CSEÖH (Család, Esélyteremtési és Önkéntes Ház) irodák biztosították.

Az egyes helyszíneken általában 2,5 órás beszélgetések keretében gyűjtöttünk információt. A megjelentek létszáma régiós helyszínenként 10-10 fő körül mozgott; összesen 70 fő vett részt a beszélgetéseken. Az 50, kapcsolati erőszaknak áldozatul esett nővel⁴ készült interjú alapján kiválasztásra került három különböző, de jellegében tipikusnak mondható történet (eset), melyeket a workshopokon különböző szempontok mentén feldolgoztak a résztvevők.

A kutatás célcsoportja: 18–25 éves fiatalok, ezen felül a következő jellemzőket vettük figyelembe a szervezés során:

- csoportonként vegyes korévű fiatalok;
- 50-50% fiú-lány;
- vegyesen végzettség szerint: szakmunkás – érettségizett/technikumi végzettség – felsőfokú végzettségű (felsőfok esetén elfogadtuk, ha valaki éppen most végzi pl. az egyetemet).

---

⁴ Az áldozati interjúkat a Családok Átmeneti Otthonaiban, illetve Krízisambulanciákon készítettük, az interjúalanyok kiválasztásában, elérésében az intézetek munkatársai voltak segítségünkre. Ugyanezen intézetekben nem kizárólag női kliensek vannak, de férfialdozatok nem voltak hajlandóak interjút adni a kutatás során.

Az alábbi táblázat mutatja a kvalitatív minta főbb jellemzőit:

2. sz. táblázat. A co-creation workshopok regionális és egyéb jellemzők szerinti megoszlásai (fő)

		Település						
		Szolnok	Veszprém	Eger	Kaposvár	Szombathely	Békéscsaba	Budapest
Neme	férfi	2	4	3	5	5	5	6
	nő	7	5	7	5	5	5	6
Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?	'kevesebb mint 8 általános'	0	0	0	0	0	0	0
	'8 általános'	0	3	1	3	2	1	1
	'szakmunkásképző; szak- képzés érettségi nélkül'	3	0	0	2	0	2	0
	'szakközépiskolai érettségi; szakképzést követő érettségi'	0	1	0	2	1	2	0
	'gimnáziumi érettségi'	6	4	5	2	4	3	6
	'érettségit követő, felsőfokra nem akkreditált szakképzés; középfokú technikum'	0	1	0	0	1	0	1
	'akkreditált felsőfokú szakképzés; felsőfokú technikum'	0	0	2	0	0	0	0
	'főiskola BA BSc'	0	0	1	1	2	1	4
	'egyetem MA MSc'	0	0	1	0	0	1	0

A workshopokat minden helyszínen két moderátor vezette, kiegészítve egymás munkáját. A moderátorok a workshopokon írásbeli jegyzeteket is készítettek, emellett a találkozóról hang- és videófelvétel is készült, amelyek a későbbiekben leírásra kerültek. Ezeknek a leiratoknak és jegyzeteknek az elemzése során az alábbi témaköröket jártuk körbe:

A kutatás célja: Általában a kapcsolati erőszak irányába szerettük volna tágra nyitni a beszélgetés témáját, ennek megfelelően a vezérfonalat úgy alakítottuk ki, hogy az ne legyen korlátozó, de a rendelkezésre álló csoportonkénti bő 2,5 órás időkeret még arra is szűkös volt, hogy a kapcsolati erőszakon belül a párkapcsolati erőszakkal az eredetileg tervezett mélységben foglalkozzunk. Az első csoport után ennek megfelelően a kérdéseket át kellett alakítanunk, húznunk kellett rajta. Egyfelől sok felvezető, érzékenyítő tréningen is alkalmazott feladatot kellett kihagynunk, melyek éppen a kapcsolati erőszak felől kerültek megfogalmazásra. Másrészt azt is láttuk, hogy a kamaszokat, fiatalokat inkább a párkapcsolati erőszak érintette meg jobban, ahhoz tudtak inkább hozzászólni, abban voltak inkább benne életkori sajátosságuknál fogva, ez is indokolta, hogy inkább ezzel a témával foglalkozzunk többet. Ugyanakkor a kérdéseket továbbra sem korlátoztuk csak a párkapcsolati erőszak témájára. Így tehát, bár nyitva hagytuk a lehetőséget a kapcsolati erőszak témájára is, de mégiscsak a párkapcsolati erőszakot vizsgáltuk abból a szempontból, hogy minél többet tudjunk meg a témáról, és ezáltal tudjunk segíteni az érintetteknek (leginkább kamaszoknak, fiataloknak). Ily módon igyekeztünk lehetővé tenni azt, hogy az adott célcsoport minél korábban felismerje a bántalmazást, és ki tudjanak lépni a bántalmazó kapcsolatból. Ezek az információk hasznosak abból a szempontból is, hogy az ellátórendszer minél hatékonyabban tudjon reagálni, és valódi segítséget tudjon nyújtani mind a felvilágosítással hozzájuk fordulóknak, mind az érintetteknek.

A kutatáson való részvétel önkéntes volt, a workshopokon megjelentek számára anonimitást biztosítottunk. Az adatok felvétele, tárolása és feldolgozása a Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft. Adatkezelési Szabályzatának megfelelően történt. Ennek megfelelően az adatfeldolgozást követő összegzésben csupán összesített eredmények láthatók, és az egyes válaszadók által adott konkrét válaszokra nem lehet visszakövetkeztetni.

A kutatás résztvevőit a GDPR követelményei szerint informáltuk arról, hogy a vizsgálati eredmények alapján kutatási jelentés készül, amelyben a meglévő tapasztalatok, vélekedések kerülnek megjelenítésre, valamint az együttműködők javaslatai kerülnek összegzésre. A csoportok résztvevőinek azt is jeleztük, hogy a kutatási jelentés nyilvános felületen elérhető lesz.

4.2. Néhány szó a co-creation workshopról

A co-creation workshop esetünkben nemcsak kreatív közös gondolkozást jelentett, hanem olyan kevert módszertant, amely ötvözte a fókuszcsoportok félig strukturált kérdésfeltevési rendszerét, a kreatív csoportok kifejezést segítő technikáit (mapping, rangsorolás, csoporton belüli kiscsoportos munka), valamint az esettanulmányok részletes feldolgozásával és a frontális jellegű ismeretátadással kombinált érzékenyítő tréningelemeket. Emellett az alapvetően kvalitatív technikákat kiegészítettük a beszélgetés elején egy bemeneti és a csoport végén egy kimeneti méréssel (mini attitűdkérdőív) is. Utóbbi célja az volt, hogy a beszélgetés, a közös munka és az átadott frontális ismeretek kapcsolati erőszakkal összefüggő feltételezésekre gyakorolt hatását – ha van ilyen – kimutathassuk és kvantitatív módon be is tudjuk mutatni azt. Az attitűdkérdőív eredményeiről a 6.3 fejezetben számolunk be.

De hogyan épült fel a Fejlesztési workshop?

Alkotói, koncepciógenerálási csoportról van szó, a workshop témájához illeszkedően a résztvevők együttes jelenléttel, közös munkával, ugyanazon feladatokon párhuzamosan dolgozó kiscsoportokra bontva, de egy csapatot alkotva ötletelnek, a moderátorok segítségével (páros csoportvezetés) pedig az ötleteikre, kételyeikre irányított kérdésekkel kaphatnak válaszokat.

Végeredményként részletesen kidolgozott javaslatok, insightok gyűjteményét kapjuk, amelyek kiindulási alapként szolgálhatnak stratégiaalkotáshoz, marketingaktivitások (pl. egy országos kapcsolatierőszak-kampány esetében) tervezéséhez.

A co-creation workshop hasonló egy fókuszcsoportos beszélgetéshez, mégis merőben más, leginkább egy tréning és egy fókuszcsoportos beszélgetés keverékének tekinthető. Lássuk mitől:

0 és 3. lépés: Véleményfelmérés be- és kimeneti kérdőívvel

A beszélgetés során minden csoport elején és végén véleményfelmérésre került sor: így egy mini kérdőív kitöltésével értékelhették a beszélgetéssel összefüggő élményeiket, és választ kaptunk arra, hogy milyen dimenziókban lehetséges egy ilyen kis számú (7 csoporton összesen 70 fős) mintán a rövid távú véleményváltozás.

1. lépés: Félig strukturált kérdések és feladatok kidolgozása

Egy már más országos kutatásokban is használt tematikájú és struktúrájú kérdéskatalógussal dolgoztunk. A beszélgetés során egy építkező logika mentén haladtunk előre:

- az emberi kapcsolatokkal szembeni alapvető elvárások felől kiindulva,
- a kapcsolatokban előforduló problémás helyzeteken át,
- az erőszakos kapcsolatok ismérvein keresztül
- jutunk el az esetfeldolgozásig,

mely a co-creation workshop legfontosabb célja volt. A guide a tanulmány legvégén a Mellékletben található.

2. lépés: Esetfeldolgozás

A jelen kutatást időben megelőzően interjúkat készítettünk 50 fő kapcsolati erőszakot átélt áldozattal. Az anonimizált áldozati interjúk alapján tipizáltuk a történeteket, és ebből három esetleírást készítettünk (lásd a Mellékletet). Azért hármat, mert a workshopok létszáma a 3*3-4 fős kiscsoportos munkát tette lehetővé, így egy-egy kiscsoport mindig egy-egy történetet dolgozott fel, ismertetett és beszélt meg a többi résztvevővel.

A fókuszcsoportos technikához képest sokkal nagyobb szabad teret engedtünk a spontán reakcióknak, hiszen a beszélgetést lényegében maguk a résztvevők irányítják a reakcióikon keresztül.

Stimulusok és insightok alkalmazása

A csoportokon alkalmaztunk ún. stimulusokat, vagyis olyan ábrákat, szöveggyűjteményeket, amik más kutatások megállapításaiból, vagy egyéb forrásból bemásolt vélemények/szakmai állásfoglalások alapján lettek kiválogatva. Ezeket a stimulusokat a csoportos beszélgetés egy-egy pontján megmutattuk, ezekről lehetett vitatkozni. A 2. lépésnél ismertetett eseteírások insightként szolgáltak a workshopokon.

5. A WORKSHOPOK TAPASZTALATAI

5.1. Az emberi kapcsolatok jellegzetességei

5.1.1. Az ideális kapcsolatok jellemzői

A csoport első kérdése arra kereste a választ, hogy *Ki mit tart a három legfontosabb dolognak egy párkapcsolatban?* A csoportokon elhangzott spontán említéseket egy szófelhőbe rendezve mutatjuk be, ahol annál nagyobb volt egy szó, minél többször említésre került.

1. sz. ábra. Legfontosabb dolgok egy (pár)kapcsolatban

Készült a <https://wordart.com> felhasználásával, saját szerkesztés.

A 7 db csoporton összesen tizenhatszor került említésre a **bizalom**, nyolcszor a megfelelő **kommunikáció**, 7-7-szer a **tisztelet és szeretet**, ötször a **hűség**. Ha rangsorolni kellene az egyes szempontokat az említések gyakorisága alapján, akkor ezek a dobogó *első négy helyére kerülnének*.

Egynél több, de ötnél kevesebb említést kaptak a következő szempontok: elfogadás, kompromisszum, megértés, összhang, szexualitás és őszinteség.

És összesen *egyszer-egyszer fordultak elő* valamelyik csoportban a következő elvárások: empátia, odafigyelés, támogatás, hit, biztonság, élmények, törődés, spontaneitás, önzetlenség, kiszámíthatóság, közös döntéshozatal.

A párkapcsolatok akkor lehetnek igazán erősek és kiegyensúlyozottak, ha megvan a felek között a **kölcsönös bi-**

zalom (16 említés). Az, hogy bízunk-e a másikban, nemcsak a kapcsolatról, hanem mindkét féltől (emberi tulajdonságaiktól, attitűdjüktől stb.) függ, illetve ezen felül számos olyan dologtól is, amelyet szocializáció során sajátítunk el. Például abban, hogy képesek vagyunk-e a bizalomra (nem számítva a mentális problémákat), hiszünk-e abban, hogy a partnerünk kiáll mellettünk és nem hagy magunkra a nehéz helyzetekben, idővel nem változik-e meg a viselkedése/vélekedése, a két fél egymáshoz való viszonyán túl szerepe van a gyerekkornak, a szülőkkal/gondozókkal való kapcsolatoknak is.

Azt, hogy valamelyik fél képes legyen a másik iránti bizalomra, kapcsolati szinten a **megfelelő kommunikációra (8 említés)** való törekvés tudja meghozni. Ezért is van jelentősége a kapcsolatok fenntartásában a kommunikáció jellegének (nyílt és őszinte, erőszakmentes).

A felek között elvileg egyre szorosabb lesz a kapocs az idő előrehaladtával, és olyan érzelmi pillanatokat élnek meg együtt, melyek a szeretet megtestesülései lesznek. Ehhez persze szükség van arra is, amit a megkérdezettek a kapcsolaton belül a **kölcsönös tisztelettel (7 említés)** jellemeztek: vagyis a tisztelet más iránt érzett elismerésünknek, megbecsülésünknek, cselekedeteinkben nyilvánított érzése.⁵ De szükség van egy meglehetősen nehezen körülhatárolható szempontra is, a **szeretetre (7 említés)**, mely nemcsak és elsősorban a feltétel nélküli szeretetet jelenti, hanem őszinte vonzódást egy személy iránt, a barátságos benső érzést más személyek vagy dolgok felé,⁶ mely hozzájárul a szándékhoz: az együttlétre a másik személlyel.

A fentiekkel összefüggésben, bár kisebb súllyal jelent meg a **hűség (5 említés)**, mint az állandó, tudatos, szeretettel való ragaszkodás azokhoz, akikhez kötelezettségeink/elköteleződéseink csatolnak bennünket (szemben a pusztán ragaszkodással, mely inkább ösztönszerű, tudattalan).⁷ Vagy ahogy egy másik forrás említi: felelősségteljes kitarás és ragaszkodás egy személy, közösség, cél, eszme mellett.⁸

Egy párkapcsolat sikeressége függ a kapcsolat minőségétől, amit a felek párkapcsolati elégedettsége befolyásol, és a kapcsolat stabilitásától, tartósságától, aminek bejósolója az elköteleződés. A párkapcsolati elégedettség meghatározását nehezíti többek között a szubjektivitás és az a tény, hogy számos intraperszonális és interperszonális tényező összehatásként jön létre. Számos más kutatás eredménye szerint olyan intra- és interperszonális mechanizmusoktól függ a házassági elégedettség vagy elégedetlenség, mint a pár tagjai között jellemző hasonlóság, az elkötelezettség, az intimitás, a bizalom, az attribúcionális magabiztosság, a kommunikációs nyitottság (Anderson és Emmer-Sommer, 2006), az affektus, a fiziológia és a személyiség (Berscheid, Gangestad, Kulakowski, 1984; Bradbury és Fincham, 1987; Eysenck és Wakefield, 1981; Gottman, 1994; Jacobson, 1985).⁹

A résztvevőket arra is megkértük, hogy indokolják, részletesebben mutassák be egyik-másik kiválasztott szempontjukat. Míg fentebb mi magunk próbáltuk meghatározni, körüljárni az öt legfontosabb szempontot, addig az alábbiakban az egyes említéseket a csoporttagok szemszögéből értelmezzük, saját szavaik felhasználásával.

Általános tapasztalatunk volt, hogy a fiatalok az egyik fogalmat gyakran magyarázták más fogalmakkal, így sokszor nehezen lehetett leválasztani egymástól egy-egy szempontot. Ugyanakkor ez jelzi azt is, hogy milyen komplex, egymással mélyen összefüggő mátrixszerű rendszereknek képzelik a 18–24 év közötti fiatalok az emberi kapcsolatokat, párkapcsolatokat.

A fogalmi magyarázatok az említések gyakorisága alapján egymás alatt sorban olvashatók. (Előfordult, hogy egy-egy fogalom nem került tisztázásra, vagy nem tudták körülhatárolni, egyértelműen leválasztva más fogalmaktól, ezeket kihagytuk az alábbi felsorolásból.)

● **Bizalom**

„A bizalom előfeltételezi az őszinteséget is, egy gyűjtőfogalomként használtuk. Mitől bízunk meg másban: attól, hogy nem basz át folyamatosan.”

„A bizalom magában foglalja az őszinteséget és a hűséget, ami nélkül nem létezik párkapcsolat.”

⁵ <http://www.kislexikon.hu/tisztelet.html> (Utolsó letöltés: 2019. 11. 06.)

⁶ <https://wikiszotar.hu/ertelmezo-szotar/Szeretet> (Utolsó letöltés: 2019. 11. 06.)

⁷ <http://www.kislexikon.hu/huseg.html#ixzz64VFvpjP> (Utolsó letöltés: 2019. 11. 06.)

⁸ <https://wikiszotar.hu/ertelmezo-szotar/H%C5%B1s%C3%A9g> (Utolsó letöltés: 2019. 11. 06.)

⁹ https://ppk.elte.hu/file/koz_kin_-hammer-zsuzsanna-dissz.pdf (Utolsó letöltés: 2019. 11. 06.)

„Bizalom: A hűséghez tudnánk csatolni. A párkapcsolatban a bizalmi kérdések elég fontosak. Nem lehet mindig ellenőrizni, hogy a párod mit csinál.”

„Bizalom nélkül nagyon nehéz, hogyha állandóan vitázunk azon, hogy mit csinálsz, hol vagy, miért.”

A bizalmat két szempontból közelítették meg a csoporttagok: egyfelől mint gyűjtőfogalmat használták, amely magában foglalja a másik féllel szembeni őszinteséget és a másikkal szembeni hűséget. Másfelől a kontroll irányából közelítették: e szerint a bizalom fennáll abban az esetben, ha nem akarja mindig tudni az egyik fél, hogy a kapcsolat másik tagja hol van, nem akarja napjában rendszeresen ellenőrizni, hogy merre jár.

● **Kommunikáció**

„Egy kapcsolatban egyáltalán legyen kommunikáció, legyen kimondva minden, legyen kommunikáció érzelmekről, a mindennapok dolgairól, megbeszélhessék egymás problémáit (egyre több családban hiányosság van benne, de azért, mert azt gondoljuk, hogy tudjuk, mit gondol a másik, ezért meg sem kérdezem); de lehet büntetésként is alkalmazni a kommunikáció megvonását!”

„Összhang, mindenről tudnak beszélgetni, nincsenek tabuk, a hiánya folyamatos vitákhoz vezet, kis dolgok, minőségi időt töltünk együtt, de ha túl nagy az elvárás, ha mindent tudni akar, az zavaró.”

„Akármit elmondhatok neki, nem fogja a saját javára fordítani.”

A kommunikáció jellegét több aspektusból is megközelítették a megkérdezettek. A pozitív kommunikáció egy kapcsolatban azt jelenti, hogy épít az őszinteségre, az erőszakmentességre, az érzelmi intelligencia megnyilvánulásaira és a problémák felszínre kerülési mechanizmusában betöltött szerepére. A negatív jellegű vagy romboló kommunikáció azt jelenti a csoporttagok értelmezésben, hogy egyfelől nem teljesülnek a fenti kommunikációval szembeni elvárások, de direktben büntetésre is használható (pl. kommunikáció megvonásával, verbális agresszióval, mások ügyeinek kitergetésével). Átmeneti vagy tartós zavar is felléphet a kommunikációban, ha pl. eltérő a kommunikációs szükséglete és szokása az adott kapcsolaton belül az egyes szereplőknek (pl. extrovertált-introvertált személyiségek egy családon belül, vagy az egyének eltérő kontroll iránti szükségletei).

Tehát beszélhetünk a kommunikáció minőségéről, mint kommunikációs nyitottság, érzelmek kifejezése, empátikus megértés eszközéről.¹⁰

● **Tisztelet**

„A másikkal való kommunikáció, nem degradálsz le és ócsárolod a másikat; odafigyelsz a másik szavaira; tiszta beszéd.”

„Ez bármilyen emberi kapcsolatra igaz, mert azért jár neki a tisztelet, függetlenül attól, hogy férfi, gyerek, idős-fiatal stb., mert ember. Tolerancia.”

„Bízni és tisztelni az idősebbek, tapasztaltabbak véleményét, ötleteit. Vagy fordítva: a fiatalabbakét.”

„Egy édesapa felől is elvárható a lánya felé a tisztelet: vannak dolgok, amiket el lehet fogadni, attól még, hogy fiatalabb: kölcsönösség; elfogadás: rossz tulajdonságok, külső adottságok elfogadása, oda-vissza.”

„Tisztelem a másikat annyira, hogy hűséges vagyok hozzá, és ezáltal lesz két emberből társ.”

A tiszteletet egyesek az egyetemleges elfogadással, a toleranciával értelmezték, azaz a másik irányába tett gesztusként fogták fel a fogalmat. E szerint a vélekedések szerint úgy lehetne megfogalmazni, hogy ez egyik fél elfogadja a másik tulajdonságait, nem akar a másik ember felett basáskodni, nem akarja megváltoztatni. Nem feltétlen a teljes

¹⁰ https://ppk.elte.hu/file/koz_kin_-hammer-zsuzsanna-dissz.pdf (Utolsó letöltés 2019. 11. 10.)

elfogadás a fontos ugyanakkor, hanem a kompromisszumok kötése, és az, hogy akceptálja az egyik fél a másik fél személyiségét.

A tiszteletet sokan az ageing-gel is azonosították vagy éppen azzal állították szembe. A tisztelet „alanyi jogon” jár az idősebbnek, a tanárnak, az orvosnak, a hivatalnoknak, mindazoknak, akik többet tudnak nálunk, nagyobb az élettapasztalatuk, műveltebbek. Ezt a tiszteletet általában nem kérdőjeleztük meg, ezt a mintát láttuk szüleinktől, nagyszüleinktől. Ugyanakkor az Y generációs fiatalok körében különösen jellemző a generációs tisztelet-konfliktus: ami lényegében azt jelenti, hogy miért járna valakinek alanyi jogon tisztelet, kizárólag a kora alapján (pl. ageing sok távol-keleti vagy tradicionális társadalomban), hiszen ez egy olyan jelenség, amelyet ki kell érdemelni, annak jár, akiben a cselekedeteiben, munkájában, véleményében, elveiben stb. értéket látnak.

- **Szeretet**

„Ahol van szeretet, ott van törődés is, azt érzi valaki, hogy rendszeresen találkozom veled, törődöm veled, foglalkozom veled, érdeklődöm iránta.”

Ezt a meglehetősen elvont fogalmat meglepően hasonlóan fogták meg a megkérdezettek, mint pl. fentebb mi magunk is egy értelmező szótárból vett idézettel. A fiatalok szintén a bensőséges, melegséggel teli érzést és a másik személlyel való együttlétre irányuló erős szándékot emelték ki.

- **Hűség**

„A hűség is fontos, mert ha egyik fél nem hűséges, akkor nem bízhat meg a másikban.”

„Ha vannak mélypontok, zökkenők, akkor is ugyanúgy tekint a párjára, hogy tud segíteni, tud rá támaszkodni, ha a hűség kölcsönös, bátran tud rá támaszkodni.”

A hűség fogalmát a tudatos és kölcsönös kötődéssel, egy személy vagy személyek iránt oda-vissza mutatott felelősségteljes kitartás és ragaszkodás jellemzőivel írták körül a megkérdezettek. Azaz nagyjából ez is hasonló értelmezésben jelent meg, mint pl. egy lexikonban.

- **Elfogadás**

„Ha több emberből áll egy kapcsolat, akkor biztos mások vagyunk, és nem tudjuk mindig, hogy mit akar a másik. Kell az a szabadság, hogy addig legyenek együtt az emberek, amíg jól érzik magukat. Ez egy szülő-gyerek kapcsolatra is igaz, pl. legyen egy saját szobája a gyerekeknek, ahova elvonulhat.”

„Tisztában vagyunk jó és rossz tulajdonságaival, úgy kezelem, és nem akarom megváltoztatni, hanem megpróbálom a másikat úgy elfogadni, ahogy van.”

Az elfogadás fogalmának értelmezéséhez két irányból közelítettek a megkérdezettek: egyrészt abból a feltételezésből vezették le a fogalmat, hogy mindenkinek különbözik a vágya, értékrendje, személyisége és hite, hobbija stb., és ahhoz, hogy a másik ember megélhesse a saját értékrendjét, fontos dolog kilépni a mi saját világnézetünkől, komfortzónánkból és egy másik nézőpontba behelyezkedni, ami aztán lehetővé teszi annak elfogadását, nem megváltoztatását (ennyivel több mint a tolerancia, ahol leginkább „elviselni kell” a miénktől különböző értékeket). A másik irány a személyiség társas együttlétéhez kötődő határait veszi alapul, ott inkább a kapcsolati szituációból történő átmeneti vagy tartós kilépés lehetőségét, mint az egyén személyes szabadságát és ennek mások általi elfogadását tekintik alapvetően fontosnak.

- **Kompromisszum**

„A kompromisszum lefedi az őszinteséget, a figyelmet. Akkor alakul ki, hogyha nem akarja uralni egyik a másikat, hanem mindketten bele tudják adni magukat – ha kompromisszum van.”

A fogalom értelmezése szinte minden csoportban, ahol erről szó volt, hasonlóan alakult. Ahogy a fenti kiragadott idézet is jól mutatja a fiatalok kompromisszummal kapcsolatos fogalmi értelmezését: e szerint azt jelenti, hogy egyenlők a felek, és hajlandók arra, hogy egy közös, mindkettőjüknek megfelelő végkifejletet vagy megoldást talál-

janak a problémáikra, és nem az egyik dominál a véleményében a másik felett, hanem közösen, konszenzus alapján hoznak létre valamit.

- **Megértés**

„Megértés fontos a konfliktusok elkerülése miatt. Az odafigyelésbe belefoglaltatik a megértés egy része, a tisztelet és a hűség is.”

„Idő, amikor mindenki tud magával is foglalkozni. Önmagunk megértése.”

Nagyon lényeges, hogy ismét kétfajta megközelítésmóddal találkoztunk a fogalom értelmezése során, de mind a kettő a konfliktus elkerülése, feloldása felé vitt. Egyik esetben ugyan egymásba fonódóan, különböző fogalmakkal próbálták körülírni a megértés lényegét, melynek lényege a másik fél értékeinek tolerálása, majd elfogadása és tisztelete, míg a másik megközelítés a saját személyiségünk, cselekvéseink önmagunk általi megértésére, saját belső konfliktusaink feloldására fókuszált.

- **Összhang**

„Ezektől tud működni egy kapcsolat. Nem kézzelfogható, lelki és szinergiabeli pontjai vannak annak, hogy egy kapcsolatot mennyire tud működni, két ember mennyire tud egymás mellett létezni.”

Azt emelték ki a megkérdezettek, hogy egy kapcsolat mennyire tud harmonikusan működni, két ember a súrlódások minimalizálásával mennyire tud egymás mellett létezni.

A tartós párkapcsolat sokszor próbára teszi az egyén rugalmasságát és alkalmazkodóképességét. Amikor egyszerre van jelen a másikhoz való kötődés, összetartozás vágya és a személyiség integritásának fenyegetettsége.¹¹ Kielégítő marad a kapcsolat, ha a partnerek képesek megtalálni és fenntartani a megfelelő egyensúlyt, azaz összhangba kerülnek magukkal, egymással.

- **Szexualitás**

„Minden párkapcsolatba kell és az empátikusság, a jó szexuális kapcsolat, és a kommunikáció, ezek az alapjai a másik megismerésének. A lelki hat a testire is.”

Nem csak a lelki, de a testi egymásra hangolódás is fontos részét képezi a kapcsolatoknak. A beszélgetés során kiderült, hogy sok pár életében megfigyelhető, hogy a sexualitás rövid idő alatt kikopik a hétköznapokból. Minél tovább áll fenn ez az állapot, annál frusztrálóbba válik, és annál több időt vesz igénybe a harmonikus szexuális élet visszaállítása, pedig – vélekedett néhány csoporttag – egy hosszú távú párkapcsolatban a kiegyensúlyozott szexuális élet legfontosabb feltételeinek is teljesülnie kell.

A szenvedély (szexualitás) a partner iránti testi-lelki vonzalmat jelenti.¹²

- **Támogatás**

„Nem az, hogy a másikat ellenőrizzük vagy korlátozzuk... hanem egymás segítése. Dolgozunk rajta és segítjük a másikat.”

A másiktól sokszor támaszt, védelmet és tökéletes szeretetet várunk. A fogalomban leginkább ezeknek az elvárásoknak a dimenziói jelennek meg.

- **Biztonság**

„Bízom a kapcsolatban, érzelmi biztonságban érzem magam a másik mellett.”

A biztonság Abraham Maslow elméletével¹³ is összefüggésbe hozható: e szerint a biztonság utáni vágy az ember törekvésének fő motivációja. Szeretné bebiztosítani magát a veszélyekkel szemben, biztos munkahelyet szeretne

¹¹ https://ppk.elte.hu/file/koz_kin_-hammer-zsuzsanna-dissz.pdf (Utolsó letöltés: 2019. 11. 10.)

¹² https://ppk.elte.hu/file/koz_kin_-hammer-zsuzsanna-dissz.pdf (Utolsó letöltés: 2019. 11. 10.)

¹³ <https://www.simplypsychology.org/maslow.html> (Utolsó letöltés: 2019. 11. 10.)

és minimalizálni szeretne mindenféle kockázatot. A biztonság nyugalmat ad, ezt keresik sokan a kapcsolatokban is. Két nagyon fontos szükségletünket, a kötődést és az intimitást (bensőséges, kellemes közeg) szeretnék megélni a megkérdozettek egy kapcsolatban.

- **Spontaneitás**

„Mindig legyen valami friss a kapcsolatban, szabadság, ne legyen megunt, lejárt. Kis felfedezésre váró titkok, rejtélyek. Nem kell mindent egyből elmondani – valójában az egyén szabadságára gondoltunk inkább.”

Az együtt töltött időnek, a közös élményeknek óriási jelentősége van a kapcsolat erősítésében, és pozitív hatását érezni fogják az életük más területein is. A spontaneitás leginkább az egyén szabadságának és a közösen töltött minőségi időnek egyfajta keverékét jelenti. A kapcsolati életciklusok alakulásával csökkenhetnek az én-idő és a mi-idő megélésének időszakai, ami jelentős mértékben összefügghet a megkérdozettek szerint a párkapcsolati elégedettség mértékének változásával.

A párkapcsolat minőségét nemcsak a közösen töltött idő mennyisége, hanem a minősége is bejósolja. A közös idő szempontjából egyaránt fontos a felek közötti interakciók mennyisége és minősége (Mihalec, 2011).¹⁴

5.1.2. Kapcsolati konfliktusok

A következő feladatban a kapcsolatokban előforduló nehéz helyzetekkel foglalkoztunk. Arra kértük a válaszolókat, hogy továbbra is kiscsoportban dolgozva, gyűjtsenek össze minél több olyan helyzetet, amely konfliktushoz vezethet egy kapcsolatban. Kikötöttük azt is, hogy **elsősorban párkapcsolatra és családi kapcsolatra vonatkozóan gyűjtsék a példákat.**

A problémák, ahogy várható volt, szerteágazóak voltak, szubjektív értékeken alapultak. Az alábbiakban összeszedtük a különböző problémaforrásokkal kapcsolatos említéseket, és a csoporttagok által mondott egy-egy példával illusztráltuk. A fiatalok életében előforduló gondot okozhatnak a következők:

2. sz. ábra. Az emberi kapcsolatokban előforduló konfliktusos helyzetek

Készült a <https://wordart.com> felhasználásával, saját szerkesztés

¹⁴ https://ppk.elte.hu/file/koz_kin_-hammer-zsuzsanna-dissz.pdf (Utolsó letöltés: 2019. 11. 10.)

Az alábbiakban ezeket a problémákat részletesebben, egy-egy jelenséget az azt leginkább jellemző idézet segítségével mutatjuk be:

Az együttélésből fakadó súrlódások („Az együttélés egy zárt térben, önmagában egy súrlódási forma.”)

Társas helyzetek megélése („Bánásmód egy társaságban, az, hogy hogyan viselkedsz a másikkal” vagy „Amikor szóra-kozás van, amikor egy buliban ki hogy néz más emberekre.”)

Ha egy kapcsolatban a felek **nem tisztelik a másik egyéniségét**. („Egy szülő azt akarja, hogy a gyereke orvosi egyetemre menjen, de a gyerek meg nem akarja, és az lesz a végén, amit a szülő mond – ez nem a tisztelet jele.”)

Eltérő szokások („Ezek idegesítő hétköznapi együttélés során jelentkező dolgok.”)

Eltérő időbeosztás, életvitel („Napi rutinok, néha nehéz egyeztetni, a programokat összeszervezni” vagy „A napi rutin eltérései, mert pl. van, aki este dolgozik és van, aki reggel. Ha más ritmusban élünk, akkor az együtt töltött minőségi idő valójában nem létezik” vagy „Eltérő életvitelük van valakiknek: bulizni menne az egyikük, a másiknak viszont még munkája van, közös programokat nem tudnak összeegyeztetni.”)

Eltérő értékrend („Minden kapcsolat alapja, hogy milyen értékek mentén élünk, ez alapján szervezzük a kapcsolatainkat, és ha ebben kiderül, hogy alapvető összeütközés van, akkor egy kapcsolat működésképtelen. De bármilyen más kapcsolatban lehetnek értékkülönbségek, melyek folytonos napi összeütközésekhez vezetnek, emiatt romboló hatásúak.”)

Túlzott önállóság vagy annak teljes hiánya

Féltékenység („Az osztálytársnőm barátja féltékenykedett, nekem támadt, pedig nem is beszéltem az osztálytársnőmmel.”)

Egyes életszakaszokhoz köthető változások/fordulópontok („Probléma lehet a traumák a családban, kapcsolatban, de az életciklusváltások, mint egy gyerek születése is jelentős problémaforrás. Ki hogyan reagálja le a helyzetet.”)

Háztartásvezetés, házimunka és munkamegosztás („Egyik főz, mos, takarít, párja játszik a gép előtt: aki játszik, meg kell emberelnie magát, hogy részt vegyen, a másiknak fel kell tudnia hívni a figyelmet, hogy ne ez a kiegyensúlyozatlan helyzet álljon fenn. Mindenképp középre kell törekedni” vagy „Nem csinálja meg valaki, egyáltalán nem segít be. Vagy megkéred, és akkor se csinálja meg” vagy „Nem arányos a munkamegosztás, a háztartás vezetéséből különböző mértékben veszik ki a részüket.”)

Prioritások az ideálisnak vélt minőségi időtöltéssel, együttléttel kapcsolatban („A többiekkel sörözés vagy együtt tölteni az időt? Az együtt töltött idő ne legyen túl sok, ne legyen túl kevés. Az »én« és a »mi« aránya. Mikor van az, hogy teljesen feladom magam és csak a másikkal vagyok” vagy „Életvitelbeli különbségek – buli vagy olvasás: könnyen meg lehet beszélni, egyszer azt csinálják, ami ő akar, egyszer, amit a párja. Mindkét félnek kell a tér, ha bulizni akar, menjen, addig olvas. Ha vele akar menni, de nem szeret bulizni, akkor lehet, olyan kompromisszumkész a párja, hogy ezt be fogja látni, és meg tudnak egyezni valamiben, ami mindkettejüknek megfelel.”)

Hobbi („Legyen közös, legyen külön, legyen saját.”)

Nem megfelelő kommunikáció („Egy év múlva derül ki, hogy a másik nem akar gyereket. Csak később derül ki, hogy elementek egymás mellett az elvárások és az elképzelések” vagy „A kommunikáció hiánya, azaz nem beszéljük meg a problémákat, így nem is tudjuk megoldani azokat. Nem hallgatja meg a másikat és titkolózás.”)

Fizikai távolság („Nehezíti a kommunikációt, felerősödnek az együtt töltött idő problémái: ha együtt vannak, ne menjen el a másik a barátokkal találkozni, mert keveset vannak együtt.”)

Anyagiak („Ki mennyi pénzt tesz bele és hogyan oszlanak meg az anyagi terhek.” vagy „Lakbér, rezszi, közös költség, hogyan gazdálkodjunk a pénzzel? Közös kassza – külön kassza, ha közös, hogyan osszuk be, közös költségvetésből hogyan gazdálkodjunk?” vagy „Leülne a párjával megbeszélni, ki mibe száll bele, pl. ő fizetné a lakbért, a párja a rezsit, vagy arányosan a jövedelem függvényében. Valaki nem ért ezzel egyet, elosztják a rezsiköltségeket fele-fele arányban, a maradék pénzből mindkét fél gazdálkodhat.”)

A másik fél baráti köre vagy családja („Van köztük olyan, akivel én nem töltök szívesen együtt időt vagy úgy érzem, hogy az együtt töltött idő nincs jó hatással a másik félre.”)

Korkülönbség („Társadalmi elvárások, eltérő érdeklődés, lehetőségek nehezíthetik a pár életét.”)

Káros szenvedély („Ha mentális probléma váltja ki az addikciót, a probléma forrását kell megszüntetni. Ha stresszes a munkája, hagyja ott a munkahelyét, ne dohányozzon, ne menjen tönkre mentálisan. Ha életvitelszerűen szeret inni meg bulizni, és ez már nagyon káros az egészségére, akkor drasztikusabb lenne, de van egy szint, ahol nincs beleszólása, valamilyen szinten tolerálható, ha ez neki belefér. Erről vita van köztük a dohányzás és a leszokás kapcsán, hogy bele lehet-e szólni a párjuk egészsége érdekében; [Egészséges] életmód kapcsán nem fogadja meg a másik tanácsát: próbálná meggyőzni, de van az a típus, aki ezt nem szeretné, azon nem tud változtatni.”)

Szenvedélybetegség miatti szerepfelborulás („Az egyik fél nem partner már, hanem ápoló lesz a kapcsolatban.”)

Bizalom hiánya („Fiúbuliban körbemutattam a telefonom kameráját, hogy csak fiúk vannak itt, de ő azt mondta, biztos

eldugtam a lányokat, nem látszanak" vagy „Ellenőriztetés napközben, mikor nincsenek együtt, pl. dolgozott, de a távolból ellenőriztetett az ismerőivel" vagy „Valamilyik fél lebukik, hogy ellenőrzi a párja Facebook-oldalát.”)

Higiéniiai szokások („Az együttélés során fontos, hogy a másik a környezetére mennyire igényes, hogyan éli meg a mindennapokat" vagy „Nem hajtja le a WC-deszkát, dohányzás, stb.”)

Eltérő vallás, politikai nézetek

Szociális érdeklődés és emberi kapcsolatok intenzitásigénye („Van, aki sokat szeret eljárni otthonról, más inkább otthon töltené az idejét, ez a kettő nem találkozik" vagy „Vannak pl. olyan gyerekek, akik kevésbé igénylik az intenzív emberi kapcsolatokat, de mégis rájuk erőltetik ezt, vagy folyamatosan piszkálják, mert látszólag olyan az illető, mintha mindenkitől eltávolodna, pedig nem, csak más intenzitással.”)

Ellenkező nemmel fenntartott barátság félreértelmezése („Elmész kávézni egy volt osztálytársnőddel, valaki ezt meglátja, és elmondja a barátnődnek, abból balhé lesz otthon.”)

Düh és feszültség másokon való levezetése

Verbális megbízhatatlanság (egy résztvevő megfogalmazásában „Picsaszájúság”) („Valamit mond, de azt csak úgy mondja, megígér valamit, de végül nem tartja be.”)

Közösségi média használata („Ki hogy jelenik meg ott, milyen képet teszel fel, mit kommentelsz.”)

Gyermekvállalás (Ki és mikor szeretne gyereket? Hány gyereket? Pl. az egyik fél már szeretne, a másik még a karrierjére szeretne koncentrálni. Vagy: „Ha már az anyagi lehetőségek adottak, és pl. a nő nem akar gyereket, le kell ülni, és megbeszélni, hogy akkor mik a szándékaik, és ennek megfelelően tovább folytatni a kapcsolatot, mert itt komoly válaszúthoz érhet a kapcsolat, az óra is »ketyeg«.”)

Szexuális teljesítmény („Nem egyeznek az igények, ha szóba kerül, emiatt nézeteltérés, veszekedés lehet" vagy „Ha többször fordul elő probléma emiatt, leül a párjával, és megbeszéli, lehet, hogy csak átmeneti állapot [fáradt volt, túl sok a stressz], ha ez nem sikerül, fel kell keresni egy szakembert, hogy mi lehet az oka, mert a konfliktus csak konfliktusokat szül, szakszerű segítséget kell igénybe venni, ha ez hosszabb távon áll fenn.”)

Gazdasági alávetettség („Pl. munkaerőpiaci különbség, egyikőjük dolgozik, a másik nem.” „Ha harmónia van, akkor új szerepeket ki lehet alakítani, de ha nagyon komoly verseny alakul ki, akkor lehet, hogy ez végleges konfliktus lesz.”)

Szülők beleszólnak a felnőtt gyerekük családi életébe, kapcsolatába („Egyik opció, hogy próbálnak beszólni, de a) egyik felet sem érdeklí, b) másik, hogy a páromat érdeklí, c) hogy a párom szülei szólnak bele. Meg kell mondani, hogy belé szerettem, nem a szüleibe, ha az én szüleimről van szó, meg kell nyugtatni a párom, hogy engem nem érdekel, mit akarnak. Ha azt mondja, »anyu csak jót akar«, és igaznak érzem, akkor el lehet fogadni.”)

Ezt követően közösen is megbeszéltük a szituációkat: bárki elmondhatta a véleményét, személyes történetét valamelyik szituációhoz, nemcsak a szituációt említő kiscsoport tagjai. A fenti értelmezések így a következőkkel egészültek ki:

Felmerült például az egyik csoporton a **teljes elfogadás és behódolás kérdése**: az, hogy helyes-e, ha egy párkapcsolatban teljesen elfogadjuk a másik fél véleményét, mert szerelmesek vagyunk? És hol a határa a személyiség integritásának, mikortól válik problémássá a saját személyiségvonások egy részének feladása? Voltak, akik úgy gondolták, hogy nem helyes, ha behódolunk a másinak, inkább egymás tolerálása a jó megoldás. Azonban egymás elfogadásának is vannak határai, amit determinál pl. a felek beállítódása, szocializációs mintája, azaz „*máshol vannak a határaink*” még egyáltalán nem fenyegetett körülmények között is. Ugyanakkor mások arra hívták fel a figyelmet, hogy a hierarchikus viszonyok nem mindig biztosítják ezeknek a határoknak a megtartását, mivel pl. „*egy tanár-diák viszony, egy gyerek-szülő viszonyban azért ezek a kölcsönös tiszteletek nem teljesen működnek, mert hierarchikus viszonyok vannak*”.

A **tisztelettel bántásmóddal kapcsolatban** egy másik csoporton inkább annak megjelenési formáira koncentráltak a csoporttagok. Megállapították, hogy sok formája van az egymás iránti tisztelet kifejeződésének: ahogy a másikhoz szól valaki (hangnem), „*például tanár a diák felé*”. Fontos követelmény még a kölcsönösség, azaz „*a felek közötti kölcsönös tisztelet (oda-vissza)*”. Fontos, állították a csoporttagok, hogy a kapott tiszteletet viszonzozzuk is, azaz legyen interaktív, mivel abban az esetben, ha a kölcsönösség hiányzik, „*ha nem kölcsönös, akkor ignorálok a másikat, pl. akkor, hogy ha visszaél valaki a hatalommal (főnök, tanár, szülő), nem szabadna ezt csinálni, de megtörténik*”. De a kiemelt szempontok közé sorolták az egyenlő bántásmódot is mint egyetemleges jelenséget, és fontosnak tartották a fiatalok, hogy „*ne nézzük ki pl. a másképp öltözőket, másképp gondolkodókat*”. A tisztelet a priori jellegű, azaz univerzális, mindenkinek jár tekintet nélkül korra, nemre, származásra.

Az **értékrendek szembe kerülése** egy adott kapcsolaton belül sokszor konfliktusokhoz vezet. A saját értéke-

inkhez való ragaszkodás, a másik fél felé irányuló kötődési szándék, a dominancia és/vagy kompromisszumkészség megjelenési formái mind befolyásolhatják az értékek feladását, megtartását vagy a másik féltől való átvételét. Felmerült a kérdés: ha valaki megpróbálja ráerőltetni az értékrendjét a másikra, az milyen mértékben elfogadható? Egyáltalán nem, vagy van olyan helyzet, amelybe ez még belefér? A válaszok alapján nem beszélhetünk fekete vagy fehér helyzetekről. A megkérdezettek szerint lehet olyan egy kapcsolatban, amikor valamelyik fél pl. konfliktuskerülő, vagy nem egy hangos személyiség, és akkor azért, vagy nincs még kiforrvá az értékrendje, és akkor azért hagyja magát befolyásolni, és nem minden esetben áll ki a gondolataiért. Ez általában a boldogtalansághoz vezető út, vélték a megkérdezettek, még ha nem is hangos, látványos összeütközéssel járó folyamatról van szó, inkább csak lassan „bedarálja egyik ember a másik embert”.

Mások fontosnak tartották az értékek közvetítésében, a ráerőltetés mértékével kapcsolatban azt, hogy mennyire fontos az az érték, ami ütközik. Mert lehet engedni, néha kell is a kompromisszum, de nem mindenben, pl. a személyiséget felépítő alapértékek felé haladva egyre nehezebb a lemondás. Mások attól is függővé tették az értékközvetítés intenzitását és fokát, hogy milyen a viszony az emberek között, pl. egy szülő-gyerek viszonyban a szocializáció során – főleg fiatalabb korban – nem választható a gyerek szemszögéből, hiába van önálló elképzelése a gyerekeknek, „pl. egy nyitott személyiségű gyerek, de egy konzervatív/zárkózott családja van, akkor ott biztos lesz konfliktus vagy behódolás és meghasonulás”. Erre a felvetésre mások úgy reagáltak, hogy az értékrend a szociális és egyéb külső körülmények ráhatásából lesz, melyben a környezet formálja leginkább az embert. Ott lehet eltérés, ha a szülő megengedő nevelési elveket vall, vagy ha nem a szülő, hanem más külső hatás erősebb, pl. kortársak, nagyszülők, rokonok stb.

Külön is sokat foglalkoztatta a csoporttagokat az **agresszió fogalmának értelmezése**. Voltak, akik úgy vélekedtek, hogy vannak a hirtelen haragú emberek, akiknek az ingerküszöbe alacsonyabban van. Egy ilyen agresszívebb embertípus sokkal könnyebben eredményez konfliktushelyzetet, mint egy békés természetű személyiség. Elég, ha valakinek rossz napja volt, akkor „beleszáll a másikba, könnyebben ugrik a másikra otthon”. Ezt a megközelítést elfogadók lényegében a temperamentum felől közelítették meg a kérdést. E szerint vannak olyan személyiségjegyeink, amelyekkel a születésünk óta rendelkezünk és amelyek meghatározzák a vérmelegletünket. Ezek a jellemzők befolyásolják például azt is, hogy egy kapcsolatban mennyire jövünk ki egymással. Ha tisztában vagyunk ezekkel a tulajdonságokkal, akkor értelmet nyerhet mások viselkedése, és ebben a relációban elfogadható az agresszívebb személyiségtípus (kolerikus dominancia).

Fontos kérdés volt, hogy egy kapcsolatban **az agresszív fél ellen mit tehet a család, a közösség többi tagja**. Egyes vélemények szerint az agressziót elszenvető felek kötelessége, hogy tudják, meddig szabad elmenni, így önmaguk és mások veszélyeztetése helyett a konfliktushelyzet elkerülésére, annak eskalálódása esetén a rendezésére, a probléma megoldására kell fordítaniuk az energiáikat. Ilyen helyzetekben figyelnie kell a családtagoknak az agresszív embert, pl. milyen hangulatban van éppen, és annak megfelelően a nem agresszív hozzátartozóknak kell kontroll alatt tartaniuk a helyzetet.

Más vélemények szerint nem feltétlen csak az agresszivitást elszenvető feleknek kell erőfeszítéseket tenni a konfliktusok elkerülésében, hanem maguknak az agresszoroknak is. Meg kell tanulniuk az agresszív embereknek, hogy mik azok a hibás gondolkodási sémák, melyeket kerülni kell, és hogyan lehet az agresszivitásban rejlő energiákat problémamegoldásra fordítani. Úgy vélték, hogy

„Aki ilyen (agresszív) személyiség, az is mondhatja azt, hogy szar napom volt, problémám van, de más emberekkel szemben nem engedheti meg magának, hogy balhézzon, hogy agresszív legyen, másokon vezesse le a feszültséget.”

Megint mások szerint a düh és az agresszivitás természetes emberi ösztön, mindannyiunk életében jelen van, és az agresszív viselkedés mögötti személyiségzavar, vagy pszichiátriai kórképek és egyéb mentális/fizikai betegségek mellett **a társas helyzetek is fokozottan előidézhetnek agresszivitást**. Kiemelt rizikófaktornak tartották e tekintetben a zárt térben való szoros együttélést, mely folyamatos súrlódások színtere.

„Az emberek nem nyitottak rá általában, hogy megoldjanak közösen problémákat. Pedig általában meg lehet minden problémát oldani.”

És végül szóba került az agresszió kapcsán a passzív-agresszív viselkedés¹⁵ is. A **passzív-agresszív típusú személyiséggel** nehéz együtt élni, sok düh és gyötrelem kíséri az ilyen emberekkel való kapcsolatot. Jellemző, hogy mást mond, mint amit tesz, és másokat hibáztat saját tetteinek negatív következményei miatt, és képtelenség vele őszintén beszélni a problémákról – mondták a csoporttagok. Vélhetően, ha az egyik fél passzív-agresszív személyiség egy kapcsolatban, az azt jelenti, hogy nem tudja rendesen kimutatni a negatív érzéseit, ennek kezelése szintén az agresszív viselkedéssel kapcsolatos konfliktusokat okoz.

Szintén mélyebben foglalkoztatta a fiatalokat a **hierarchikus kapcsolatokra jellemző alá-fölé rendeltségi viszonyok** és az azokból eredő hatalmi szerepek jellegzetessége. Ennek okát abban látjuk, hogy jelenlegi élethelyzetük szervesen kapcsolódik ezekhez a típusú relációkhoz, hiszen a 18–24 éves korosztály még függ a szüleitől, iskolába jár, így a tanáraitól/oktatóitól is, így érthető volt, hogy számukra fontos ez a kérdéskör. A hierarchikus kapcsolatokhoz két főbb témakör fűződött: a verbális bántalmazás és a hatalommal való visszaélés a kiszolgáltatottabb csoportokra irányulóan.

A verbális bántalmazás a megkérdezettek szerint ugyanolyan bántalmazásnak minősül, mint a fizikai, hiszen tudatos, mélyen bántó, fájdalmas lehet. De nemcsak szavakkal, hanem „...a viselkedéssel, ráutaló magatartással is zsarolni, megbántani, érzelmi terror alatt tartani valakit”.

A hierarchikus viszonyokban a kiszolgáltatottabb személyekkel szemben elkövetett visszaéléseket a dominancia kérdéskörével hozták összefüggésbe a megkérdezettek. A dominanciával kapcsolatos jelenségek – nem feltétlenül mindig tudatosan – részei hétköznapi életünknek. A domináns és az alárendelő felek közötti egyensúly megtartása sok tényezőtől függ, és legrosszabb esetben az egyik fél elkezdi a saját képére formálni a másikat (vagy a többieket). Ebben a folyamatban olyan szinten adhatja fel magát az alárendelő fél (vagy felek), hogy megfeleljen a másiknak, vagy hogy elkerülje a konfliktusos helyzeteket, hogy teljesen elveszti az egyéniségét és a folyamat boldogtalansághoz, szorongáshoz (súlyosabb esetben egészségügyi problémákhoz, személyiségzavarhoz) vagy éppen kiüresedett emberi kapcsolatokhoz vezethet.

„– Ha hatalmad van valaki felett, akkor azzal visszaélsz – ez mindenki fejében dől el, hogy elszenvedi-e egyáltalán.

– Mit tehet egy idős ember/egy gyerek, mint a legkiszolgáltatottabb csoport?

– Választani kell, mert vagy ez a szenvedés, vagy túlélnek. Fontos, hogy az ember ne ragadjon bele a kiszolgáltatottságba, ki kell törni belőle.”

„Egy 8 éves is dominálhat a szülei felett, addig zsarol, hisztizik, fenyeget, amíg a szülők be nem hódolnak neki.”

5.1.3. A kapcsolati erőszak figyelmeztető jelei

A következő részben a kapcsolati erőszak figyelmeztető jeleiről beszélgettünk a csoporttagokkal, és arról, hogyan ismerhető fel a bántalmazás egy kapcsolatban. Elsőként arra a feladatra kértük a kiscsoportokat, hogy közösen gyűjtsenek példákat olyan erőszakos helyzetekre, amelyek előfordulhatnak egy párok kapcsolatban, ezeket a példákat a rendelkezésre álló 10-15 perc közös gondolkozást követően a kiscsoportok sorban felolvasták és közösen a teljes csoporttal is megvitatásra kerültek. Az alábbiakban először ezeket a csoporttagok által összegyűjtött szempontokat mutatjuk be, ezt követően pedig összevetjük a válaszokat a szakmai anyagokban olvasható figyelmeztető jelekkel.

A csoportokon egyértelműen kirajzolódott, hogy testi és lelki erőszakot különítenek el a kutatásba bevont fiatalok, ennek megfelelően a két erőszakfajtahoz kapcsolódó jeleket igyekeztek összegyűjteni. Ezt a csoportosítási logikát próbáltuk mi is követni, így az említések alapján elsőként a lelki erőszak, majd a testi erőszak jeleit mutatjuk be.

Lelki erőszak jelei

Külsődleges figyelmeztető jel lehet az összehúzott testtartás, zárkózottság, önbizalomhiány; szokatlan érzelmi kitérések és látszólag oktalan sírasi rohamok – mondták a fiatalok. „Például ha egy beszélgetésben elsírja magát valaki egy adott téma esetében, az jel lehet.”

Az áldozat és az agresszor közötti **kommunikáció kívülről látható jelei** egyenlőtlen viszonyról árulkodhatnak,

¹⁵ <http://mipszi.hu/cikk/150525-passziv-agressziv-szemelyiseg> (Utolsó letöltés: 2019. 11. 13.) – megjegyzendő, hogy a jelenleg használatos személyiségdiagnosztikai rendszerként is funkcionáló leíró noszológiai rendszerek (DSM-5., BNO-10.) nem alkalmazzák ezt a kategóriát.

egyértelműen kiderül abból, ahogyan beszélnek egymással, pl. „...viccesnek tűnő, de valójában becsmérlő megjegyzéseket kap az egyik fél, vagy ha mindig csak egyvalaki beszél a két fél közül.” Vagy éppen ilyen problémát jelezhet az, ha „van párbeszéd a kapcsolatban a felek között, de két buborékban beszélnek el egymás mellett, amely sokszor konfliktushoz vezet”. De ide sorolható a **becsmérlés** azon típusa is, amikor pl. egy társaságban mások előtt sokat leszólja, megalázza az egyik fél a másikat.

A kommunikációhoz köthető jelek következő fokozata a **verbális erőszak**, amelynek az ismertetőjegyei a fiatalok szerint a következők: „miért és milyen megszólításokat használnak az emberek egymásra, pl. ha egy férfi azt mondja sértésből, hogy: »Olyan ronda vagy szívem, hogy meg se erőszakolnálak!« Vagy állandóan csúnyán szólítjuk meg a másikat, rendszeresen trágár jelzőkkel illetjük a másikat a privát és a nyilvános szférában is.” A megkérdezettek szerint a verbális erőszak annyival több a sértésnél, hogy tartós és következetes tevékenység, amely eredménye „az önbecsülés lerombolása”. Erre a következő példákat említették: „már megint eszel, hogy nézel ki?”

A jelek között említették még a **megfigyelés alatt tartást, a folyamatos kontrollt** a másik ember felett: *hol vagy, mit csinálsz, kivel vagy, miért mentél el stb. kérdésekkel zaklatni állandóan a másikat.* De ezzel hozható összefüggésbe a határok tiszteltetésének hiánya is, azaz „ha az egyik fél elveszi a telefonját a másiktól, megnézi a laptopját, átkutatja a táskáját”.

De figyelmeztető jel lehet a **megváltozott személyiség** is pl. „egy párkapcsolatban egy idő után azt vesszük észre, hogy az egyik fél elkezd visszahúzódnak lenni, nem jár el már közösségbe, kimarad onnan, és a korábbi személyiségjegyei indokolatlanul, nem pl. egy betegség miatt tűnnek el”.

Egyértelműen jelként azonosították a **zsarolást**, azaz rossz érzést kelteni a másikban annak érdekében, hogy úgy legyen, ahogy az illető akarja. Ide sorolták az érzelmi nyomást, pl. „Ha nem vagy velem, akkor nem szeretsz”, vagy „Ha elhagysz, öngyilkos leszek” vagy „Ha elköltözől, nem fogok többet enni”. De ide sorolták a passzív-agresszív viselkedést is, ahogyan a mártírkodást is, vagyis amikor „valaki sajnálatja magát, azért viselkedik arrogánsan, mert neki mennyire rossz”.

A **féltékenység** is lehet figyelmeztető jel, amely összeköthető a túlzott kontrollálással, azaz „Nem engedi, hogy olyan ruhát vegyen fel egy lány, mert a fiúk nézni fogják. Meg nem engedi, hogy olyan helyekre menjen. Megnézi az internetes portálját, tudja a jelszavakat hozzá.”

A **másik fél birtoklása, kisajátítása** pl. azzal, hogy a szociális kapcsolatait korlátozza az egyik fél a másiktól; bár többen úgy vélték, hogy ez a fajta viselkedés a „túlzott kontrollálásba illik bele, eltiltja a barátoktól például”. Mások szerint a kisajátítás inkább függő helyzetbe kényszerítés, bár sokan a kettőt ugyanannak látták. „Elmarja a családjától, nálam lakik és én tartom el.” Többen is úgy gondolták, hogy a kontrollálás az „csak egy lightosabb forma. A kisajátítás ennél erősebb.”

Basáskodás, mely a birtoklás, a dominancia fogalmakkal rokon jelentésű. Ebben az esetben azt jelenti, hogy „A saját érdekeit érvényesíti a másikkal szemben és elnyomja a másikat. Az egyik fél felülemeli magát a másikon. Kialakul egy alá-fölé rendeltség. Kezdődhet a nem megfelelő kommunikációval, amely során lerombolja valaki a másik önbecsülését, ez alapozza meg. A dominanciával még egy szintet lép az elnyomás. A közös döntéseket ön maga dönti el.”

Testi erőszak jelei

A következő szempontok már valamilyen fizikai erőszak, tettelegesség következményei, de gyakran előfordulhatnak és egyértelmű jelekként kell kezelni, „ha az áldozat nem meri megmutatni a sérüléseit vagy titkolózik a problémák, kezdeti kisebb sérülésekkel kapcsolatban”. A fiatalok ezt úgy értelmezték, hogy ilyenkor, „ha az áldozat menekülni akar, akkor kell egy titkos élete, ahova visszahúzódhat”.

Alkoholizmus, drogok és egyéb szenvedélybetegségek kóros mértékű jelenléte a kapcsolatokban. Ahogy az egyik fiatal megfogalmazta: „Egyértelmű jel, ha bebaszik valaki és megerőszakolja részegen az asszonyt vagy csak úgy elveri a gyerekeket.” De a drog és alkohol, mint kiinduló okok is lehetnek a kapcsolati erőszak eredői, ahogyan arra egy másik csoporttag rávilágított: „a drogos pároknál meg az a gond, hogy általában mind a két fél tolja, eleinte oké, aztán leépülnek és nincs pénzük, emiatt lesz konfliktus, prostitúcióra kényszerítés.” De elkülönítették az „áldozati típusú alkoholizmust” mint következményt is, amikor „valaki nem boldog józanul, alkoholizmusba menekül”. De azt hangsúlyozzák többen is, hogy a szenvedélybeteg nem feltétlenül erőszakos.

Mindig egy érdekes kérdés a „**makarencói pofon**” kérdése, erre jelen kutatásunk során is kitértünk. A nevelői céltalattal elcsattanó pofonról úgy vélekedtek a megkérdezettek, hogy a pofon, melyet adhat a szülő a gyereknek, a gyerek a szülőnek, a férfinak a nőnek és vissza, első pont, amikortól már fizikai erőszak is jelen van egy kapcsolatban. Ennek

ellenére, amikor feltettük a kérdést, hogy az „atyai pofon” belefér-e a nevelésbe, a többség elfogadólag viszonyult a kérdéshez. Jellemző volt az alábbi indok az elfogadó álláspontot vallók körében:

„Jó az atyai pofon, bár régebben nem értettem vele egyet. A nővéremmel sokat verekedtünk, édesapám úgy próbált nevelni minket, hogy ne utáljuk egymást, ha nem derült ki, ki volt a tettes, mindketten kaptunk.”

„Kaptam egy jó nagy pofont kamasz koromban, észhez térített, nem lettem olyan beképzelt hülyegyerek, mint most a 16 évesek.”

Testi erőszakkal való fenyegetés vagy zsarolás, abban az esetben, „ha az egyik fél fenyegeti, megfenyíti vagy meg is üti a másikat” – tehát itt valójában a fizikai erőszakot hívták zsarolásnak.

Szándékos anyagi károkozás, ami azt jelenti, hogy „például ha az egyik fél idegességében rendszeresen összetöri a másik telefonját, tönkreteszi a másik dolgait”.

Arra is megkértük a csoporttagokat, hogy értékeljék az egyes említéseket aszerint, hogy szerintük melyik tartozik kevésbé a kapcsolati erőszak kategóriájához, melyikről gondolják azt, hogy igazából nem is előjel, hanem elfogadható dolog egy párkapcsolatban. Az alábbi táblázat a szakirodalmi említéssel összehasonlításban mutatja be csoporttagok válaszait.

3. sz. táblázat. A kapcsolati erőszak jelei

Szakirodalom által meghatározott jelek ¹⁶	Említették-e maguktól a kapcsolati erőszak jeleként?	Miként vélekednek a megkérdezettek az egyes viselkedésekről, jelenségekről? (elfogadható / nem elfogadható)
• állandóan féltékenykedik vagy dühbe gurul, ha a barátáival szeretné lenni	igen	Nem egyértelműen negatív szempont. Ahogyan az egyik csoporttag fogalmazott: „Nem feltétlenül erőszak, mert lehet, hogy az ő szeretethiánya.”
• mindig tudni akarja, hol vagy, ellenőrizni, merre jársz	igen	Megosztó volt a probléma: egyesek szerint a folyamatos kontroll nem helyes, mások szerint „ha tudjuk, hogy a másik mit csinál, az lehet egy szeretetteljes féltés is, de ennek persze vannak határai, mindenkinél máshol, még ha ez a féltés a másinak kellemetlenséget okoz is.”
• meg akarja határozni, mit vegyél fel, kivel találkoz, vagy mit mondj	igen	A többség úgy gondolta, hogy ez még belefér egy kapcsolatba.
• azzal fenyeget, hogy elhagy, ha nem úgy viselkedsz, ahogy ő akarja, vagy nem teszed meg, amit mond	igen	A zsarolás szinte mindenhol megtörténik egy kapcsolatban belül, nem tekintik komoly problémának.
• megaláz, vagy azt érezteti veled, hogy értéktelen vagy	igen	Nem elfogadható viselkedés.
• rávesz valamilyen szexuális tevékenységre, amit nem akarsz	nem	–
• erős büntudatot kelt benned, ha olyat teszel, ami neki nem tetszik	igen	Ezt a jelenséget a zsarolással/érzelmi befolyásolással azonosították, melyről az volt a véleményük, hogy „ettől még működik egy kapcsolat”.
• azzal fenyegetőzik, hogy kárt tesz benned vagy önmagában, ha kilépsz a párkapcsolatból	igen	A verbális erőszak gyakori a kapcsolatokban, de ettől még úgy vélték, hogy működik egy kapcsolat.
• tőle vagy mástól megtudod, hogy az előző partnerét megütötte vagy megpofozta, mert az valamilyen „hibát” követett el	nem	Nem egyértelműen negatív szempont, mert „az, hogy megtudom, hogy az előző partnerével mit csinált, az nem feltétlenül jelenti, hogy velem is azt csinálja”.
• elveszi és beosztja helyetted a pénzedet, akaratom ellenére	igen	A függő helyzetbe kényszerítést komoly problémának tekintik a megkérdezettek.

¹⁶ Forrás: Átvéve a NANE – Szívdobbanás c. kiadványból.

Az összevetést inkább csak a véleményáramlatok leképeződésének és ne egzakt mérésnek tekintsük. Viszont az ebből is érzékelhető, hogy bár említés szintjén problémaként jelölték meg a legtöbb viselkedést, amit a szakirodalom is megemlít, de nem abszolút értékben. Azaz az egyes viselkedések mértéke relativizálhatja az adott jelenség kapcsolati erőszakként való értelmezését. Ebből következik, hogy nem egyértelműek a határok, amelyek segítenek kijelölni, hogy mikortól mondható egy viselkedésre, hogy az már kapcsolati erőszak, vagy a viselkedések közül mennyi megléte jelenti azt, hogy kapcsolati erőszakra beszélhetünk. De az sem teljesen egyértelmű a fiatalok számára, hogy a lehetséges átfedések, a viselkedések határainak elmosódása miatt mikor beszélhetünk agresszív kapcsolatáról és mikor kapcsolati erőszakra? **Feltételezésünk szerint ezek a határok és veszélyforrásként való értelmezésük egyénenként mozoghatnak,** attól függően, hogy kinek milyen a szocializációs közege, a temperamentuma, a személyisége, van-e személyiségzavara vagy mentális problémája.

Ezt a fogalmi zavart jól illusztrálja az alábbi idézetválogatás, amely azt mutatta, hogy a csoportokon bemutatásra és megvitatásra kerülő, és a szakirodalom által kapcsolati erőszak jeleként értelmezett viselkedéseket hogyan fogadták a 18–24 éves fiatalok.

„A verbális erőszak és zsarolás, ez szinte mindenhol megtörténik, de simán működik a kapcsolat.”

„A verbális sértés esetén egybe van a kettő: tehát csak csúnyán beszélek vele időnként, vagy hosszú távon? Az teljesen más, hogy hosszú távon. A beszólás, az elmegy.”

„A lelki terror rosszabb, mint a fizikai bántalmazás, de mégsem tűnik fel egyértelműen egy kapcsolatban. Konklúzió: nehéz rangsorolni. Mindig az a legrosszabb, amit egy kapcsolatban átél az ember.”

„Jogi rangsort fel lehet állítani, pl. egy ütéssel el lehet menni a rendőrségre, de egy leüvöltéssel nem, de attól érzelmileg teljesen mást is megélhetek, mint a jogi kategorizáció.”

„Kapcsolati erőszak történik egyértelműen a következőkben: bántalmazás; szabadság korlátozása; lelki terror, manipuláció. De ezek még beleférnek egy normál kapcsolatba: pl. nem mondja el a véleményét; elszigetelődés, manipuláció – ha jó irányba próbálom terelni.”

Az „elveszi és beosztja helyetted a pénzedet, akaratod ellenére” viselkedéshez a következőket fűzték: *„Általában a férfi keresi meg a pénzt... és itt egyből elveszi a nőtől a pénzt. Miközben egy kapcsolatban az a fontos, hogy mindkét félnek meglegyen a független... úgy osszák be a pénzüket, ahogy megkeresték. Vagy megbeszélik, hogy mire költsék. Nem az, hogy a férfi megmondja. Hallottam már ilyenről és akkor is furcsán néztem.”*

A pénzzel való leszámolás inkább jelenség, nagyon konkrétan tűnik, ez nagyobb kategóriához tartozik, a tulajdonfosztáshoz.

A „tőle vagy mástól megtudod, hogy az előző partnerét megütötte vagy megpofozta, mert az valamilyen hibát követett el” viselkedéshez a következőket fűzték: *„Nekem a mástól a furcsa. Ki az a más? Mennyire megbízható? Én is mondhatom azt, hogy Te megvertél valakit. És akkor az alapján más elítélne. Szóval a forrás...”*

A „mindig tudni akarja, hol vagy, ellenőrizni, merre jársz” viselkedéshez kapcsolódóan hangzott el, hogy *„Ez igazából természetes, hogy nagyjából tisztában lenni azzal, hogy mit csinál a másik. Nem betegesen, hogy el kell számolni. Csak hogy tudja. Ez normális lehet. Ha nem olyan irányba megy el, hogy állandó ez a kérdés, ez a téma. Van egy egészséges mérték.”*

Az „állandóan féltékenykedik vagy dühbe gurul, ha a barátjaival szeretné lenni” szemponttal kapcsolatban voltak, akik úgy gondolták, hogy *„Ez is attól függ, hogy mennyit van kívül. Ha folyamatosan csak mással van és nincs otthon az ember, akkor lehet, hogy én is morcos lennék.”*

Ahhoz a kapcsolati erőszak jelhez, hogy „Azzal fenyeget, hogy elhagy, ha nem úgy viselkedsz, ahogy ő akarja, vagy nem teszed meg, amit mond”, a következő szempont került említésre: *„Van minden kapcsolatban egy ilyen irratlan szabály, hogy nem csaljuk meg a másikat, nem alázzuk meg, nem viselkedünk úgy.”* Szerinte, ha valaki ezt a szabályt áthágja, akkor mondhatja valaki, hogy elhagyja a másikat. Főleg, ha ez csak egy figyelmeztetés a részéről.

„Van egy-kettő, ami nekem imponál is, ezek például: inkább legyen féltékeny és dühös, kisajátító, mint érdektelen.”

„Ha tudjuk, hogy a másik mit csinál, az lehet egy szeretetteljes féltés is, de ennek vannak határai, még ha ez a féltés a másoknak kellemetlenséget okoz.”

Az „erős büntudatot kelt benned, ha olyat teszel, ami neki nem tetszik” viselkedéshez a következőket fűzték: *„Nem feltétlenül párkapcsolatban, de sokszor volt, hogy én jól éreztem magam és a másik valahogy ezt próbálta elűzni.”* Nem igazán érteni, amit mond. De abban megegyezünk, hogy nem gondolná, hogy ez erőszak jele lehet.

„Elfogadható lehet, ha ez másoknak sem tetszik, amit teszel éppen.”

„Ha a partner nem az összes jellemzőt produkálja egyszerre, az elfogadható, mert hátha meg lehet oldani, segíteni próbálnék rajta. Az ő nézőpontjából nézném az ő problémáit. Ha ő ezeket nem fogja fel hibának, akkor kilépnék a kapcsolatból.”

„Lehet segítséget kérni ezekre a jelekre, amihez szükséges az, hogy felismerjék problémaként a jeleket. Ebben az esetben nem kell azonnal kilépni a kapcsolatból, hanem érdemes szakembereket felkeresni közösen: pszichológust, lelki vezetőt, családsegítőt.”

5.1.4. Agresszív kapcsolat vagy erőszakos kapcsolat? A kapcsolati erőszak jellegzetességei

Az alábbiakban Proszonyák Ida Éva (Dél-dunántúli Regionális Krízisambulancia) és a **Borostyánvirág Alapítvány projektjéhez készült prezentációja** alapján szeretnénk bemutatni a jelen fejezet címében szereplő értelmezéseket (erőszakos vagy agresszív kapcsolat jellemzése), mivel úgy véljük, hogy az alábbi tipizációk, a dichotóm kategorizáció, az olykor nehezen értelmezhető határfogalmi megközelítések maguk is rávilágítanak a kapcsolati erőszak jeleivel összefüggő bizonytalanságokra, melyeket a csoporttagoknál is tapasztaltunk.

Proszonyák prezentációs anyaga rávilágít arra is, hogy érdemes szétválasztani az agresszív és az erőszakos jellegű kapcsolatokat, még ha néha ez nem is olyan egyszerű, vagy kevésbé egyértelmű.

Bár a kutatásunk külön nem vizsgálta a két fogalom értelmezése közti különbséget, mégis fontosnak tartjuk ennek a jelen tanulmányban való megjelenítését. Mégpedig azért, mert ahogyan a krízisközpontok, védett házak szakembereivel folytatott szakmai konzultációk során ez kiderült, bár látszólag minimális az eltérés a két kapcsolattípus között, mégis nagyon más az áldozat kilépési esélye az ilyen helyzetekből.

A legfontosabb különbség leginkább abban fogható meg, hogy az agresszió legtöbbször szituációfüggő és alkalmoszerű, az agresszív kapcsolatban változhat az agresszor személye (lehet nő és férfi egyaránt, de a kapcsolati dinamikában is felcserélődhet a két szerep), az áldozat képes az önvédelemre és a segítségkérésre, az áldozat kiléphet a kapcsolatból. Ezzel szemben egy erőszakos kapcsolatban a szakirodalom szerint¹⁷ főleg a férfiak az erőszaktevők, jellemzően a férfi basáskodásán és teljes kontrollján alapul a viszony, rendszeres, többszintű és szisztematikus az erőszak, nehéz a segítségkérés és kilépés.

A két kapcsolattípus és a típusok jellegzetességeinek minél szélesebb körben történő megismertetése és a bántalmazó kapcsolatok típusainak szétválasztása fontos lenne mind a szociális és egészségügyi szakmai körökben, mind a lakossági kampányokban is.

Az alábbiakban a Proszonyák Ida Éva által bemutatott négy megközelítésmódot mutatjuk be, melyben részletesen jelennek meg a bántalmazó kapcsolatok jellegzetességei.

¹⁷ Lásd: „A családon belüli, párkapcsolati erőszak áldozatainak túlnyomó többsége nő, elkövetőinek legnagyobb része férfi. Ugyanakkor természetesen a családon belüli erőszak más hátrányos helyzetű vagy kiszolgáltatott családtagok, így gyerekek, idősek, testi vagy szellemi fogyatékkal élők, betegek ellen is irányul. Azonos nemű párkapcsolatokban nem a felek neme határozza meg, ki a bántalmazó és a bántalmazott, illetve a heteroszexuális párkapcsolatok egy kis hányadában nő bántalmaz férfit. Emellett a partnerbántalmazás érinthet más a párral együtt élő családtagokat is.” In: Szakmai módszertani útmutató a párkapcsolati erőszak elleni hatékony fellépésre. NANE Egyesület – PATENT Egyesület Budapest, 2012 <http://nane.hu/wp-content/uploads/2016/03/mu-fulltext.pdf> (Utolsó letöltés: 2020. 03. 09.)

A Michael P. Johnson nevéhez fűződő tipológia a bántalmazó kapcsolatokat a következő módon írja le:¹⁸

„Közönséges párkapcsolati erőszak”

- Kevésbé nemhez kötött.
- Családi konfliktusokkal hozható összefüggésbe.
- A konfliktus „kicsúszik” a kézből.
- Kevésbé eszkalálódik.
- Többnyire kisebb súlyú, kevésbé életveszélyes formákat eredményez.
- Ritkán eszkalálódik.

„Patriarchális terrorizmus”

- Patriarchális tradíciók terméke.
- A kontroll, a tulajdonlás a nő felett jellemzi.
- Az erőszak rendszeres.
- A kontroll terrorisztikus.
- Izoláció, tudatos taktikák alkalmazása.
- Súlyos, akár életveszélyes helyzetekbe torkollhat.
- Az erőszak eszkalálódik.

Szil Péter „Miért bántalmaz, miért bántalmazhat?” munkájában az elkövető szempontjából jellemzi a kapcsolati erőszakot¹⁹ és a következő jellegzetességekkel találkozunk nála:

Agresszió

„Az **agresszió alkalmi**, szélsőséges esetekben erőszakos cselekményben is megnyilvánuló, kontrollálható magatartás, melynek **célja az adott körülményektől függ.**

Agresszív viselkedést szituatív helyzetek is kiválthatnak.” (Szil Péter)

Erőszak

„**Erőszak** minden olyan **hatalmi visszaélés**, mely érzelmi, testi, szóbeli, szexuális, gazdasági vagy szociális kényszer révén **próbálja befolyásolni, korlátozni, megtörni mások akaratát.**

Az erőszak tehát szisztematikus magatartás. **Célja a mások feletti uralom és ellenőrzés.**” (Szil Péter)

¹⁸ Forrás: Szöllősi Gábor: A családon belüli erőszak differenciáltsága (2004) kézirat. In: Proszonyák Ida Éva (Dél-dunántúli Regionális Krízisambulancia) és Borostyánvirág Alapítvány projektjéhez készült prezentáció.

¹⁹ Szil Péter: Miért bántalmaz, miért bántalmazhat? <https://mek.oszk.hu/13900/13935/> (Utolsó letöltés: 2019. 11. 15.)

A 20 éves munkatapasztalata, terepen eltöltött szakmai tapasztalata alapján Proszonyák Ida Éva, a Dél-dunántúli Regionális Krízisambulancia munkatársa a következőképpen jellemezte az agresszív és az erőszakos jellegű kapcsolatokat:

Agresszió

Az agresszor lehet férfi és nő.

Családban és családon kívül is jellemzően agresszívan viselkedik az elkövető.

A napi problémákat és a konfliktusokat agresszív módon oldja meg az agresszor.

Motiváció: a pillanatnyi feszültség levezetés, és a nyereség.

Többnyire külső ok: pl. lehet szerfüggőség, megvonási tünetek, stressz, rossz szociális körülmények, anyagi források hiánya.

Belső okok közül nem kizárt a pszichés terheltség, rossz lelkiállapot, indulatkezelési és kontrollproblémák sem.

Az agresszió tanult minta, családi és társadalmi minta erősíti.

Erőszak

95%-ban férfi az erőszaktevő.

Leginkább partnerkapcsolatban fordul elő. A kontroll és a birtoklás a cél. A partner a „tulajdon”.

Az élet minden területén alapvető jogok megvonása és kontrollálása, napi szintű terror. Az erőszakkör sűrűsödik és súlyosbodik.

A társadalom bármely szegmensében előfordulhat.

Együttműködés a szociális rendszerrel az áldozattal szemben.

Rejtett koalícióképzés, manipulálás gyakori eszköz. Jól képzettek és magasán kvalifikáltak is lehetnek.

Proszonyák a prezentációjában azokat a **viselkedési formákat** is megpróbálja behatárolni, **amelyeket a kívülállók tapasztalhatnak**, és az egyes jeleket, viselkedéseket szétválasztja aszerint, hogy agresszív vagy erőszakos kapcsolatra jellemző-e inkább.

Agresszió

- A titok rövidebb ideig marad titok.
- A szomszédok, családtagok az intenzív indulati kitöréseknek tanúja.
- Az esetleges szerhasználat előbb-utóbb napvilágra kerül.
- Az áldozat képes az önvédelemre és a segítségkérésre.
- Az áldozat általában kevésbé védi, fedezi az elkövetőt, néha panaszkodik.
- Az áldozat a saját helyzetét viszonylag objektíven látja.
- Az áldozat motivációja a változásra még felkelthető.
- A személyiségéhez és intellektusához mérten kommunikál, kérdésre többnyire adekvátan válaszol.
- Az áldozat ingerült, frusztrált.
- Olykor maga is indulatkezelési problémákkal küzd.
- Spontán segítséget kér, panaszkodik, de legalábbis kérdésre elmondja.
- A bántalmazásnak külsérelmi nyomai lehetnek, amelynek okát bevallja, ha nem is azonnal.
- A szülői és egyéb szerepeiben a megítélése nem mindig pozitív.

Erőszak

- Az erőszakos kapcsolat akár évtizedekig titokban maradhat.
- Az elkövetőt a külvilág jó tulajdonságokkal is felruházhatja, az áldozatot pedig a családi életre inkompetensnek titulálhatja.
- Az áldozatot a vele kapcsolatban álló rendszer is kevésbé megbízhatónak vagy együttműködőnek gondolja.
- Pl. nem megy el a megbeszélte találkozókra a szakemberekhez – mert nincs rá lehetősége.
- Csendes, keveset és nem mindig összeszedetten beszél.
- Laikus szemmel zavartnak tűnik.
- Szétszórta, feledékeny, koncentrációs zavar jellemzi.
- Az áldozat visszahúzó, csendes, kötelességtudó.
- Ennek ellenére lehetnek elakadások a segítő szakember és a gondozott közötti munkában.
- Magas intelligencia mellett is sok nem kívánt terheség.
- Ismétlődő nőgyógyászati betegségek, nemcsak fertőzések.
- Az apa gyakran kíséri tanácsadásra, érdeklődő, együttműködőnek tűnik. Az apa olykor a „sorok között” hibáztatja az anyát, a segítő szakembert igyekszik szövetségessé tenni.
- Az erőszaktevő „elég jó szülő”-nek látszik.

5.2. Esettanulmányok

Ahogy azt a módszertannal foglalkozó fejezetben már említettük, jelen kutatást megelőzően interjúkat készítettünk 50 fő kapcsolati erőszakot átélt áldozattal. Az anonimizált áldozati interjúk alapján tipizáltuk a történeteket, és ebből három esetleírást készítettünk (lásd: Melléklet). Azért hármat, mert a workshopok létszáma a 3*3-4 fős kiscsoportos munkát tette lehetővé, így egy-egy kiscsoport mindig egy-egy történetet dolgozott fel, ismertetett és beszélt meg a többi résztvevővel. Ebben a fejezetben az esettanulmányok feldolgozásával kapcsolatos tapasztalatainkról számolunk be.

Az egyes esettanulmányok áttekintése után a co-creation workshopon részt vevő fiatalok mindig ugyanazokra a kérdésekre adtak válaszokat. A továbbiakban a tanulmány struktúrája ezeket a kérdéseket követi.

5.2.1. Első eset – Rita története

Az első leírás egy olyan fiatalasszony történetét adja vissza, aki fiatalon házasodva férje családjához kerül. A családtagok (ezen belül férje) részéről egyre gyakoribbá váló bántalmazások, az ellenőrzés és elszigetelés, az érzelmi és anyagi kiszolgáltatottság elől Ritának végül az Országos Kríziskezelő és Információs Telefonszolgálat (a továbbiakban: OKIT) segítségével sikerül elmenekülnie egy titkos menedékházat működtető családok átmeneti otthonába. A történet részletesen mutatja be az erőszak súlyosbodásának folyamatát és a sikeres kitöréshez vezető utat.

Az első erőszakra utaló jel

A csoportos beszélgetés résztvevőinek döntő többsége egyetértett abban, hogy az első kapcsolati erőszakra utaló jel a Rita családja részéről megjelenő kontroll és ellenőrzés volt. A fiatalok tehát jól érzékelték, hogy a fizikai, szexuális bántalmazást az a fajta lelki erőszak „készítette elő”, amely az áldozat önértékelését, énképét, integritását és autonómiáját rombolta le. A mindezzel társuló elszigetelés a későbbiekben pedig a bántalmazó kapcsolatból való kilépést nehezítette meg, állandósítva az erőszakot – amely témáról a következő pontban írunk részletesen.

A kapcsolatból való kilépés sikertelensége

A fiatalok többsége a személyes kapcsolatok hiányával magyarázta azt, hogy Rita miért maradt bántalmazó kapcsolatban tizenegy évig. Egy tipikusnak mondható vélemény szerint „nem tudott volna hová menni, nem volt kitől segítséget kérni, elveszítette a barátait, a családját”. A visszajelzések szerint az elszigeteltséghez a munkahely (azaz a saját jövedelem) hiánya, a férj családjának folyamatos kontrollálása és ellenőrzése is hozzájárult – amely tényezők ugyancsak ellehetetlenítették a segítségkérést. A kiszolgáltatottság, a lelki, fizikai és szexuális bántalmazás folyamatosan átélte félelemérzetet alakított ki, amely képtelenné tette Ritát a kapcsolatból való kilépésre. Amit a csoportokon részt vevő fiatalok szerint az is gátolt, hogy a férj családja a gyermekektől való elszakítással is fenyegette Ritát.

Egy csoport tagjai Rita lehetséges függőségére hívták fel a figyelmet. Elmondásuk szerint a történet nem ad információt az áldozat családi hátteréről. Márpedig a kapcsolatból való kilépést az is ellehetetleníthette, ha Rita maga is kapcsolati erőszak áldozata volt és kapcsolati függőségben élt korábban.

Összességében elmondható, hogy az esettanulmányt feldolgozó fiatalok fel tudták mérni azokat a tényezőket, amelyek az erőszakos kapcsolatból való kilépést megnehezítették.

Felelősök

A „Ki a felelős az erőszakos viselkedésért?” kérdés kapcsán már felbukkant az áldozathibáztatás. Visszatérő motívum volt ugyanis az a vélemény, hogy az áldozat tekinthető felelősnek. Egyrészt azért, mert egy erőszakos kapcsolatba lépett be. Másrészt azért, mert „mindig visszament és nem volt akaratereje”. Egy másik tipikus vélemény szerint Rita felelőtlensége ott érhető tetten, hogy nagyon fiatalon férje családjához költözött. Az ezt a véleményt megfogalmazók szerint „a bántalmazott félnek is van bizonyos felelőssége vagy felelőtlensége, amiért, ha nem is büntethető, de megróhadó [...] olyan helyre menekülni 16 évesen, ahol nem tudod, milyen körülmények lesznek, ez felelőtlenség.” Megint mások Rita hibáját abban látták, hogy rossz anyagi helyzetük és a gyermekeik éhezése miatt nem fordult a rendőrséghez, emiatt ő „mérhetetlenül önzőnek” tekinthető.

Mindössze két olyan csoport volt a hétből, amely hangsúlyozta, hogy nem az áldozat (hanem férje, családja) tekinthető felelősnek az erőszakért és „Rita abszolút nem hibáztatható”. Emellett két olyan csoport volt, amely a köz-

vetlen érintetteken kívül a közvetett szereplők (a lakóhelyül szolgáló falu lakói, a férj családjába tartozó rokonok stb.) felelősségét is hangsúlyozták.

Mikor helyénvaló közbeavatkozni?

Az egyes csoportok igen eltérő véleményt fogalmaztak meg a közbeavatkozás kapcsán. Egy csoport az ügyben illetékes szervek és szakemberek (pl. orvos, családsegítő) közbeavatkozását hiányolta, miközben egy másik csoport az otthoni rossz körülmények (éhezés, fűtés hiánya) kapcsán látott elsősorban beavatkozási pontot. Megint mások úgy gondolták, hogy a közbeavatkozás akkor lett volna szükséges, amikor Rita saját családjától elköltözött és férje családjához került.

A többi résztvevő nem az élettörténet kapcsán keresett közbeavatkozási pontokat, hanem az intervenció jellegére vonatkozóan osztott meg velünk információt; például a segítő személyes bevonódásának a tilalma és a távolságtartás fontossága, a bántalmazás típusától, áldozataitól és súlyosságától függő beavatkozás típusa. Ez utóbbi vélemény kapcsán fontos hangsúlyozni, hogy az adott csoport véleménye szerint fizikai erőszak kapcsán indokolt az azonnali beavatkozás – azonban verbális erőszak esetén „*még nem kell rögtön beavatkozni*”.

Összefoglalva elmondható, hogy a csoportokon részt vevő fiatalok véleménye megoszlott a helyénvaló közbeavatkozás tekintetében. Ezen a területen tehát egyfajta bizonytalanság és információhiány figyelhető meg. Megítélésünk szerint ez azonban természetes, hiszen maguk a kapcsolati erőszakra választ adó szakemberek is csak megfelelő képzés után, elegendő tapasztalat birtokában képesek megfelelő és hatékony választ adni a különböző kapcsolati erőszakkal kapcsolatos egyedi problémákra.

A kapcsolati erőszakból való kilépést segítő szereplők

A csoportokon részt vevő fiatalok közül csak kevesen voltak azok, akik a témakör kapcsán (*Ki és hogyan segíthet kilépni az áldozatoknak az erőszakos kapcsolatból?*) az áldozat eredeti családjának vagy éppen a távolabbi rokonságnak a szerepét hangsúlyozták. A legtöbben ehelyett az alábbi intézményeket és szakembereket nevesítették:

- családsegítő szolgálat,
- gyerekjóléti szolgálat,
- háziorvos,
- védőnői szolgálat,
- óvodapedagógus,
- polgármester,
- OKIT,
- rendőrség,
- gyámhivatal,
- civil szervezetek.

Tapasztalatunk szerint a csoportokon részt vevő fiatalok ugyan fel tudták sorolni a fentiekben nevesített intézményeket, szakembereket és szerveket, azonban azok pontos feladatkörét jellemzően nem ismerik. Itt érdemes megjegyezni, hogy többen nem is tudták pontosan, hogy kihez fordulhatnak ilyen probléma esetén. Az OKIT-ról emellett csak a co-creation workshop keretében hallottak a legtöbben.

Abban azonban a fiatalok többsége egyetértett, hogy „*ha a verésnek látszik a nyoma*, illetve „*ha rendszeresen verik, annak nyoma van*” – márpedig ilyen esetben, azaz bizonyítható fizikai erőszak esetén a háziorvosnak és/vagy a rendőrségnek lépnie kell. Emellett általános vélemény volt, a kapcsolati erőszakból való kilépést elsősorban a családsegítő szolgálatnak kell segítenie.

5.2.2. Második eset – Anna története

A második esetleírás egy negyvenes éveiben járó, házasságban élő, egygyermekes családanya történetét mondja el. Az olvasó nyomon követheti, ahogy a házasságban élő Annát féltékeny férje egyre gyakrabban bántalmazza. A férj egy idő után sikerrel szigeteli el feleségét a külvilágtól; először azzal, hogy eléri, Annát elküldjék a munkahelyéről. De később azzal is, hogy a telefon és internet használatát is korlátozza. Az esettanulmány beszámolója szerint nemcsak a feleség, hanem a közös gyermek is áldozattá válik. A kapcsolati erőszak kívülállók számára nem érzékelhető égé-

szen addig, amíg lányuk egy tanárának el nem mondja, hogy mennyire fél apjától. A pedagógus egy alapítványhoz irányítja Annát és lányát, akiket néhány napon/héten belül a segítő szakemberek egy titkos házba menekítenek ki.

Az első erőszakra utaló jel

A csoportokon részt vevő fiatalok mindegyike ugyanazon a ponton azonosította az első erőszakot; megítélésük szerint a szülés után a munkahelyére visszatérő feleséget féltékeny férje folyamatosan megcsalással vádolta. Az (ekkor még csak verbális) erőszak itt jelenik meg először, itt kezdi el kifejtetni érzelmileg romboló hatását.

A kapcsolatból való kilépés sikertelensége

A fiatalok több olyan tényezőt azonosítottak, amely a kapcsolatból való kilépést ellehetetlenítette:

1. elszigetelés; a férj elérte, hogy feleségének baráti és munkahelyi kapcsolatai megszűnjenek. Ahogy azt valaki megfogalmazta, miközben a külvilágtól elszakított feleség helyzetét leírta: *„Nem tudott segítséget kérni, mert egyáltalán nem tudott kitől. Munkáját elveszítette. Egy börtönben volt.”* Másvalaki szerint *„amikor még volt munkája, voltak kapcsolatai. Miután a férje kirúgatta a munkahelyéről, akkor az egész külvilággal megszakadt a kapcsolata.”*
2. bántalmazástól való félelem; Anna sérülések elszenvedésekor se keresett fel orvost, mivel attól tartott, hogy ebben az esetben férje ismét bántalmazni fogja.
3. bizakodás; valaki szerint Anna abban is bízhatott, hogy párkapcsolata megjavul (hiszen az korábban még jó volt).
4. félelem attól, hogy a férj a közös gyermeket bántalmazni fogja. Ahogy azt az egyik fiatal megfogalmazta: *„Anna főleg a lánya miatt nem lépett ki, féltette, hogy ha ő mondjuk elmegy, jogi lépéseket tesz, akkor a lányát bántja.”* Másvalaki szerint Annának *„gondolnia kell a családjára is. Nem hagyhatja az apjával, mert őt is bántalmazta”.*
5. anyagi függőség; többen arra világítottak rá, hogy a munkahelyét elvesztő Annának semmilyen bevételi forrása nem volt. Így az is ijesztő lehetett számára, hogy férjét elhagyva miből tudja eltartani saját magát és lányát.
6. bántalmazás énromboló hatása; néhányan arra hívták fel a figyelmet, hogy a folyamatos bántalmazás *„fizikailag és lelkileg is megtörte a nőt”*. Márpedig ez az én-állapot egyben rombolja a hitet is, hogy valaki önálló, autonóm, új életet tud kezdeni bántalmazó férje nélkül is.

Összefoglalva elmondható, hogy a csoportokon részt vevő fiatalok részletes és valós leírását tudták adni annak, hogy milyen tényezők akadályozzák meg azt, hogy egy áldozat kilépjen egy bántalmazó kapcsolatból.

Felelősök

A történet kapcsán a fiatalok jellemzően és elsősorban a férj felelősségét hangsúlyozták. Az egyik csoport egyenesen azt állította, hogy *„nem tudunk olyan szempontot nézni, hogy a nő lenne a felelős”*. Ez a vélemény annak ellenére tipikusnak tekinthető, hogy többen hangsúlyozták: a bemutatott történet csak Anna olvasatáról számol be, azaz nem lehet tudni, hogy mi a férj interpretációja (így nem lehetünk biztosak a tekintetben, hogy valójában mi történt).

Ebben az esetben is felbukkantak azonban azok a vélemények, amelyek az áldozat felelősségére mutattak rá. Az egyik csoport szerint például felelősnek tekinthető *„a nő, mert kilenc évig ezt eltűrte és hagyta. Előbb is fordulhatott volna segítségért”*. Egy másik csoport szerint alapvetően a férj tekinthető hibásnak, azonban Anna is felelőssé tehető, mivel *„minél előbb el kellett volna válni, vagy segítséget kérni a másoktól és nem hagyni, hogy neki is és a lányának is minden kapcsolata megszűnjön a külvilággal”*. Ez a csoport továbbá azt is hangsúlyozta, hogy Anna azért is felelőssé tehető, mert a konfliktust nem volt képes megoldani.

Összefoglalva elmondható, hogy a fiatalok ugyan elsősorban a férj felelősségét hangsúlyozták, de az áldozat hibáztatása (is) tipikusnak mondható.

A történet közvetlen szereplői mellett néhányan a közvetlen családtagok (pl. testvérek), mások a pedagógusok felelősségét hangsúlyozták a beszélgetések során.

Mikor helyénvaló közbeavatkozni?

A kérdés kapcsán csak néhány csoport fogalmazott meg értékelhető véleményt. Volt, aki a szakmailag megalapozott beavatkozás fontosságát hangsúlyozta, hiszen célszerű, hogy olyan lépjen közbe, aki *„érdemben tud tenni valamit, mert más csak olajat önt a tűzre”*. Megint mások két beavatkozási pontot azonosítottak: 1. már az első gyanús jeleknél (lásd *„Az első erőszakra utaló jel”* című alfejezet kapcsán leírtakat), 2. a komoly fizikai sérülés bekövetkezésekor (így akkor, amikor sérülés miatt láttelel felvétele indokolt lett volna).

A kapcsolati erőszakból való kilépést segítő szereplők

A fiatalok egy része a család szerepét hangsúlyozta. Ezek a résztvevők úgy ítélték meg, hogy elsősorban a közvetlen családtagoknak szükséges segítséget nyújtania. Az egyik co-creation workshop moderátora így foglalta össze az esettanulmányt feldolgozó csoport véleményét: *„Bár Anna beszélt a testvéreinek az otthoni dolgokról, senkitől nem kért segítséget, mert nem akarta a családját terhelni a problémáival, illetve nem akarta őket bajba sodorni. Nem hitték el a csoport tagjai, hogy senkinek nem tűnt fel a testvérek, családtagok közül, hogy ilyen súlyos a gond. Hiszen ha valaki teljesen elszakad a külvilágtól, meg egyre rosszabbul néz ki (stresszes, nyúzott, foltok vannak rajta), akkor miért nem segítettek?”* Ez a csoport a családtagokat tehát nemcsak a bántalmazó kapcsolatból való kilépést segítő szereplőként, hanem felelősként is azonosította.

A fiatalok egy másik csoportja a hivatalos szervek és szakemberek beavatkozási lehetőségeire mutatott rá; megemlítve a rendőrséget, a családsegítő szolgálatokat, gyámügyet, a pedagógusokat, a pszichológust és a pszichiátert. Többen vélekedtek úgy, hogy csak az tud érdemben segíteni, aki ismeri a kapcsolati erőszak jellemzőit és dinamikáját.

5.2.3. Harmadik eset – Vera története

Az esettanulmány egy harmincas éveiben járó asszony történetét mondja el. Vera és az első házasságából született lánya kapcsolatát Vera új élettársa egyre nehezebbé teszi. A tízéves kislányt ugyanis sokszor meggyanúsítja, hibáztatja, szóban bántalmazza. Mindez nagy terhet jelent édesanyja számára (aki megpróbál élettársának is igazat adni, de szeretné kislányát is megérteni és megvédeni). Vera és élettársának kapcsolata közös gyermekeik (ikrek) születésekor még inkább konfliktusossá válik. Az élettárs ugyanis nem vállalja fel a családfői feladatokat, folyamatos távolmaradása miatt a közös háztartás fenntartásában nem vesz részt. Emiatt Vera számára nem tud kiszámíthatóságot és biztonságot teremteni. Emellett egyre többször kritizálja, ahogy Vera az ikreket ellátja, gondoza. Az együttlétek egyre inkább feszültté válnak, a konfliktusok gyakran veszekedésbe torkollnak. Mindezek miatt végül megállapodik a két fél a szakításról. Azonban Vera élettársa egy láthatás alkalmával az ikreket magához veszi és nem adja vissza őket édesanyjuknak. Az esettanulmány így ér véget; bírósági tárgyalás keretében próbálja Vera visszaszerezni gyermekeit.

Az első erőszakra utaló jel

A csoportokon részt vevő fiatalok többsége egyetértett abban, hogy a kapcsolati erőszakra utaló első jel Vera kislányának a folyamatos gyanúsítgatása, hibáztatása és kritizálása volt. A verbális és érzelmi bántalmazás azt eredményezte, hogy nemcsak a kislány, hanem Vera is stresszben, folyamatos nyomás alatt él.

Mások ellenben azt hangsúlyozták, hogy az első erőszakra utaló jel Vera élettársának a távolmaradása volt, valamint az, hogy nem tud részt venni a háztartás közös fenntartásában. Ahogy azt valaki megfogalmazta, a férfi *„mindig készen állt arra, hogy ha bármi történik, akkor ő lelép a kapcsolatból. Nem volt egy biztos pont Vera számára.”*

A kapcsolatból való kilépés sikertelensége

A Vera élettörténetét feldolgozó fiatalok elsősorban a stabilitás és a biztos párkapcsolat iránti vágygal magyarázták a kapcsolatból való kilépés sikertelenségét. A visszajelzések szerint az immáron három gyermeket nevelő anya számára fontos lett volna egy támogató partner. Volt, aki Vera életkorával is magyarázta a stabilitás iránti (fokozott) vágyát. Mások Vera korábbi párkapcsolatainak kudarcára mutattak rá. Ahogy azt az egyik fiatal megfogalmazta: *„Vera úgy volt vele, hogy az, hogy ő kapcsolatban van, az jobb annál, mint hogy egyedül maradjon. Mert annyi kudarc érte és sokszor próbálkozott, hogy végül beletörődött abba, hogy az jobb, ha kapcsolatban van, mintha egyedül lenne.”* Más mindezt így írta le: *„Vera nem hibáztatható, mert régóta nem volt kapcsolata, és nyilván vágyott arra, hogy viszontszeresse valaki.”* Végül egy olyan vélemény hangzott el, amely az áldozat sérült énképével, autonómiájának hiányával magyarázta a kilépés sikertelenségét. Ahogy az egyik csoport azt megfogalmazta: *„A legtöbb ember kétségbeesett, és nem mer lépni, ha ilyen határozott, magabiztos és ijesztő férfival van dolga.”*

A visszajelzések szerint ez a stabilitás iránti vágy magyarázza, hogy Vera a végsőig hit abban: kapcsolata megjavulhat. Ezt a bizalmat a közös gyermekek születése csak megerősítette, hiszen *„attól, hogy terhes lett, remélte azt, hogy kiváltságosabb bánásmódot kap a párjától”.*

Felelősök

A fiatalok ebben az esetben is elsősorban a férfi élettárs felelőségét hangsúlyozták, hiszen ő *„erőszakkal vitte el a*

gyerekeket, az ikreket és ráccsal zárta el őket." Több csoport csupán annyit jelzett, hogy „csak a férfi” és „egyértelműen a férfi” felelőssége merülhet fel az erőszakos viselkedés kapcsán.

A már korábban tárgyalt esettanulmányokhoz hasonlóan azonban ebben az esetben is megjelent az áldozathibáztatás. E szerint a vélemény szerint „Vera is hibás, hiszen sok alkalma lehetett volna kilépni, mégsem tette”, illetve „a nő is felelős, de ő nem az erőszakért, hanem a kapcsolatért. Ő is kiléphetett volna még régebben, de nem tette.” Másvalaki szerint „Vera gondolhatott volna rá, hogy a férfi csak kihasználja, mikor nem akart vele találkozni, csak egyszer-kétszer. A kapcsolat nem fejlődött tovább. Meg kellett volna előznie ezeket a dolgokat.” Egy másik csoport szerint Verának időben észre kellett volna vennie az intő jeleket. Volt, aki egyenesen úgy fogalmazott: „Mindig mindenki azt szokta mondani, hogy a bántalmazó a felelős, de itt a bántalmazott is ... Igazából mindkét fél hibás! A nő elfogadta a sorsát, emiatt lett ez az egész. Fifty-fifty, mind a ketten hibásak voltak.”

A korábbiakhoz hasonlóan tehát ebben az esetben is a bántalmazó felelőssége mellett felbukkan az áldozat felelőssége, azaz megjelenik az áldozathibáztatás is.

Mikor helyénvaló közbeavatkozni?

A legtöbben úgy vélekedtek, hogy rögtön a történet elején – azaz Vera kislányának a kritizálása, gyanúsítgatása, hibáztatása során – kellett volna közbeavatkozni. Hiszen „ebből lehet következtetni arra, hogy a férfinak milyen a személyisége. Hogy nem annyira megbízható, hogy egy gyereket okol valamiért és tőle vár felelősségvállalást.” Ezzel szemben néhányan úgy vélekedtek: akkor kellett volna változtatni, amikor Vera érezte, hogy élettársa nem tud elköteleződni családja mellett, hiszen ez is bizonyította a férfi instabil személyiségét. Az ezt a témát körbejáró érintettek közötti őszinte beszélgetés talán segíthetett volna, azonban „ha egy ilyen beszélgetés nem sikerül, akkor a kapcsolatból ki kell lépni”. Végül egy harmadik vélemény arra a mozzanatra mutatott rá, hogy Vera élettársa követelte a szexuális együttlétet; amely követelés önmagában indokolta volna a közbeavatkozást – azaz a kapcsolatból való kilépést.

A kapcsolati erőszakból való kilépést segítő szereplők

A fiatalok egy része Vera története kapcsán is a család szerepét hangsúlyozta a kérdés kapcsán (*Ki és hogyan segíthet kilépni az áldozatoknak az erőszakos kapcsolatból?*). Emellett mások az informális kapcsolatrendszer, ezen belül a barátok lehetséges támogató szerepére mutattak rá. Mindkét esetben a bizalom volt a kulcsmotívum: az tud leginkább segíteni, akiben Vera bízni tud. Ezek azok a szereplők, akik „szembesíthetik azzal, hogy milyen komoly ennek a helyzetnek a súlya” és szükség esetén tovább tudják irányítani az áldozatot más szakemberhez, hiszen „egy pont után nem tudunk eleget tenni barátként”.

Az intézményrendszer szereplői közül ebben az esetben is a családsegítőt, a rendőrséget, a gyámügyet, a pedagógusokat, az OKIT-ot, a civil szervezeteket és a pszichológust nevesítették a csoportok résztvevői. Emellett a Vera történetében felbukkanó bírósági tárgyalás miatt mások az ügyvédet is potenciális segítőként azonosították.

5.2.4. Összefoglalás

Az esettanulmányok tapasztalatait összefoglalva elmondhatjuk, hogy a 18–25 éves korosztály kutatásba bevont tagjait a kapcsolati erőszak kapcsán bizonyos fokú érzékenység jellemzi. A co-creation workshopon megjelenő résztvevők ugyanis képesek voltak felmérni, hogy a fizikai erőszak kialakulásához milyen folyamatok vezetnek. Hangsúlyozták, hogy a fizikai erőszakon kívül számos más olyan bántalmazási forma létezik, amely a kiszolgáltatottságot erősíti, az áldozat önértékelését, énképét, integritását és autonómiáját lerombolja.

Itt érdemes megemlíteni, hogy a csoportok résztvevőitől visszajelzést kértünk saját érzelmi reakciójuk tekintetében is. Kíváncsiak voltunk tehát arra, hogy az esettanulmányok miként hatottak a fiatalokra, milyen érzelmeket váltottak ki belőlük. A fiatalok beszámolóí megerősítették a korábban leírtakat: a kapcsolati erőszak kapcsán bizonyos fokú érzékenység jellemezte a co-creation workshop fiataljait. A visszajelzést adók egy része dühös volt az elkövetőkre és együttértett az áldozatokkal, hangsúlyozva, hogy „az emberiség szégyenfoltja, hogy ilyenek történnek”. Több fiatal számára megdöbbentő volt, hogy az esettanulmányokban leírt bántalmazások megtörténnek a mai Magyarországon. Ezt a résztvevői véleményt fogalmazta meg az a fiatal, aki szerint „olyan környezetből jövök, hogy ezek a történetek nagyon ritkán jutnak el hozzám”. Másvalaki pedig így nyilatkozott: „Borzasztó, hogy a jóléti társadalomnak mondott közegünkben ilyenek vannak, hogy bujdokolnia kell a nőnek, hogy el kell menekíteni a gyerekével.” Sokan amiatt voltak dühösek és értetlenek, amiért a kapcsolati erőszakra rálátó családtagok, barátok és intézmények nem lépnek fel az áldozat védelmében. Az egyik fiatal hangsúlyozta: „Hogy fajulhat el idáig? Hogy nem veszi észre senki se

a környezetükben és ők se, akik benne vannak? Hogy márpedig állj!” Más amiatt értetlenkedett, hogy „az emberek miért nem foglalkoznak ezzel. Ha meglát egy ilyen esetet, az emberek többsége nem fog telefonálni, nem szól senkinek. Hadd csinálják, nem érdekli őket. Közönyösek az emberek, nem törődnek a másikkal.”

Fontos hangsúlyozni, hogy néhányan a kapcsolati erőszak kezelése, megoldása kapcsán is dilemmákat fogalmaztak meg. Egy fiatal az elkövetőknek nyújtható szolgáltatásokat és támogatást hiányolta, hiszen *„akitől az áldozat megszabadul, az vajon kezelve lesz-e? Ez neki is egy mentális probléma. És megint lesz egy ember, egy későbbi áldozat, akibe bele fog futni.”* Hasonló kérdéseket vetett fel az a résztvevő, aki szerint az elkövetők elzárása nem megoldás, hiszen *„ha a férfit börtönbe zárják, akkor is ki fog szabadulni. És akkor mi lesz?”*.

Fontos ugyanakkor jelezni azt is, hogy a fiatalok jelentős része a kapcsolati erőszak jellemzőivel, dinamikájával, az áldozat szerepével, valamint a lehetséges intézményi válaszokkal kapcsolatban nem rendelkezett elegendő információval, esetenként sztereotip véleményt fogalmazott meg. Többen gondolták úgy, hogy bántalmazás esetén kizárólag akkor szükséges és elengedhetetlen beavatkozni más szereplőknek, ha fizikai erőszak (is) történik. Tipikusnak mondható emellett az áldozathibáztatás; ugyan általában az elkövető tehető felelőssé az erőszakért, de sokszor kritika tárgya volt a kapcsolatból kilépni nem képes áldozat is. Ő az, aki felelős azért, mert kapcsolatba lép a későbbi elkövetővel. Ő az, aki hagyja, hogy a bántalmazás kialakuljon és egyre súlyosabbá váljon. Ő az, aki sorra elhibázza a lehetőségeket és nem kér kívülről segítséget. Ő az, aki esetenként önző és nincs tekintettel másokra (például saját gyermekére, aki ugyancsak áldozat egy családban). A megfogalmazott kritikák tehát mind olyan vélt hiányosságokra mutatnak rá, amelyekről (azok kialakulásáról, megerősödéséről) nem rendelkeznek elegendő információval a csoportokon résztvevők. Az egyik fiatalnak az esettanulmányok kapcsán adott érzelmi reakciója emiatt lehetett értetlenkedés azért, mert *„nem létezik, hogy a szégyen és a félelem erősebb, mint az az érzés, hogy a gyermekem éhez”* (hiányolva az egyik áldozat segítségkérésének az elmaradását). És emiatt fogalmazhat meg valaki olyan elvárást, hogy *„ha ér egy hatás, az rajtam is múlik, hogy mennyire engedem, hogy megsebezzen”*.

A csoportok tapasztalatait összefoglalva továbbá elmondható, hogy a fiatalok bíznak a kapcsolati erőszak kezeléséért felelős intézmények és szakemberek munkájában; elsősorban a családsegítő szolgálatot, a rendőrséget, a gyermekvédelmi és gyámügyi szolgálatot, valamint a pszichológust és a pedagógusokat nevesítve. A fiatalok szerint tehát ezek azok a szereplők, akik rendelkeznek a megfelelő szakértelemmel és tapasztalattal, akikhez emiatt az áldozattal bizalmi kapcsolatban álló családtagok, rokonok és barátok is tovább tudják irányítani a segítségre szorulókat. Fontos ugyanakkor megjegyeznünk azt is, hogy a felsorolt szereplők pontos munkájával, szerepeivel és feladatkörével jellemzően nem voltak tisztában a csoportokon részt vevő fiatalok.

5.3. A bemeneti és kimeneti kérdőívek eredményeiről

Ahogy arról a kutatás módszertanát leíró fejezetben már beszámoltunk, minden csoport elején és végén véleményfelmérésre került sor. A résztvevők egy mini kérdőív kitöltésével értékelhették a beszélgetéssel összefüggő élményeiket, emellett kutatócsoportunk választ kapott arra, hogy milyen dimenziókban lehetséges a vizsgált mintán a rövid távú véleményváltozás.

Az alábbi táblázatban azt mutatjuk be, hogy a co-creation workshop hatására a kérdőívben szereplő attitűd-kérdések mentén milyen változások történtek. **Az átlagok között kiemeltük azokat, amelyek mentén lényeges változás (növekedés) figyelhető meg.**

4. sz. táblázat. A co-creation workshop keretében használt kérdőív attitűdkérdései és a kérdések mentén mért változás (n = 70, skálás kérdés: „Miként vélekedik a következő viselkedésekről, jelenségekről? Helyénvalónak tartja vagy inkább helytelennek?” Válaszlehetőségek: 1=elfogadható, 2 = nem helyes ugyan, de megbocsátható, 3 = kivetnivalót talál benne, 4 = ez büntetendő)

	átlag (előtte)	átlag (utána)
Ha valakit gyerekkorában szexuális erőszak, molesztálás, zaklatás ér	3,90	3,91
Ha valaki erőszakosan közöszülésre kényszerít egy másik embert	3,93	3,91
Ha egy férfi rendszeresen verekedéssel vagy durva veszekedéssel éri el egy párkapcsolatban, amit akar	3,90	3,84
Ha valakit a munkahelyén a főnöke vagy kollégája zaklatja	3,69	3,74
Ha egy nő rendszeresen verekedéssel vagy durva veszekedéssel éri el egy párkapcsolatban, amit akar	3,75	3,68
Ha valaki a családtagjával annyira összeveszik, hogy a veszekedés során valaki megsérül	3,58	3,62
Ha egy válás után az egyik fél a közös gyermekem keresztül akarja zsarolni a másikat	3,55	3,57
Ha valakit rávesznek (nem fizikai erőszakkal) arra, hogy pornográf tartalmak előállításában vegyen részt	3,55	3,57
Ha egy férfi megüt, megpofoz egy nőt, akivel együtt él, kapcsolatban van	3,40	3,57
Ha valakit mások arra kényszerítenek, hogy dolgozzon nekik (pl. egy tartozás fejében ingyen, vagy nagyon kevés pénzért)	3,67	3,55
Ha egy fiatalot a szülei vagy más személyek házasságra kényszerítenek, kifejezetten anyagi érdekek miatt	3,58	3,52
Ha egy családtag, ismerős, egy idősebb ember pénzét, nyugdíját rendszeresen elveszi, „beosztja” helyette, annak akarata ellenére	3,55	3,46
Ha az egyik házastárs/élettárs elveszi a másik fizetését	3,47	3,43
Ha egy párkapcsolatban valaki szexuális értelemben nyomást gyakorol a másira, pedig az nem akarja (tehát pl. olyan valamit kell csinálnia, amit nem szívesen teljesít)	3,22	3,43
Ha egy nő megüt, megpofoz egy férfit, akivel együtt él, kapcsolatban van	3,15	3,43
Ha valaki szóbeli megállapodás alapján elvállal egy külföldi munkát, és menet közben kiderül, hogy ingyen vagy minimális juttatásért kell dolgoznia	3,53	3,40
Ha valaki családtagját rendszeresen megalázza, mások előtt nevetségessé teszi	3,23	3,16
Ha valaki családtagját rendszeresen becsméri, kritizálja, vagy indokolatlanul hibáztatja	3,12	3,10
Ha az egyik házastárs/élettárs rendszeresen fillérre elszámoltatja a másikat, hogy az mire költött	2,76	2,90
Ha egy párkapcsolatában valakit a másik fél határozottan lebeszél vagy letilt egy munkáról, pedig az se nem veszélyes, se nem megalázó	2,61	2,88
Ha egy gyereket a szülei időnként megvernek (pl. egy pofon elcsattanása vagy fenékre ütés is beletartozik)	2,78	2,87
Ha valaki egy párkapcsolatban ellenőrzi a másikat és mindig tudni akarja, hol van, mit csinál	2,50	2,62
Ha egy 16 év alatti fiatal elszökik otthonról	2,58	2,55
Ha valaki kipróbál valamilyen kábítószerrel	2,68	2,52
Ha 16 év alatti fiatal időnként lóg az iskolából	2,60	2,38

Összesen hat területen történt lényeges elmozdulás, ezek a következők:

- Ha egy férfi megüt, megpofoz egy nőt, akivel együtt él, kapcsolatban van
- Ha egy párkapcsolatban valaki szexuális értelemben nyomást gyakorol a másakra, pedig az nem akarja (tehát pl. olyan valamit kell csinálnia, amit nem szívesen teljesít)
- Ha az egyik házastárs/élettárs rendszeresen fillérre elszámoltatja a másikat, hogy az mire költött
- Ha egy párkapcsolatában valakit a másik fél határozottan lebeszél vagy letilt egy munkáról, pedig az se nem veszélyes, se nem megalázó
- Ha valaki egy párkapcsolatban ellenőrzi a másikat és mindig tudni akarja, hol van, mit csinál

Mint a fenti táblázatból látható, elsősorban a szexuális erőszak és zaklatás, valamint a különböző sérüléssel járó fizikai erőszak kapcsán fogalmaztak meg kritikus véleményt a co-creation workshop tagjai; azaz az ilyen típusú viselkedést jellemzően kivetnivalónak vagy büntetendőnek tekintették. Ezt bizonyítják az ilyen típusú kijelentések mentén megfigyelhető, jellemzően 3,6-os értéket meghaladó átlagok. A különböző kényszerítéshez (pl. házasságra, munkára, jövedelem átadására) és zsaroláshoz kapcsolódó jelenségek kapcsán ugyancsak elutasítóak a fiatalok – bár az ezeknél a kijelentéseknél mért átlagértékek már valamivel alacsonyabbak; jellemzően 3,4 és 3,6 között mozognak. A lelki erőszak különböző fajtáit leíró, jellemzően a szóbeli agressziót és megalázást nevesítő kijelentések alkotják a következő blokkot; 3,1 és 3,2 közötti átlagokat elérve. Ugyancsak ide tartoznak a fenyegető kontrollról beszámoló mondatok és a hozzájuk kapcsolódó, 2,6 és 2,9 közötti átlagok. Végül azok a viselkedések következnek, amelyek kifejezetten megengedőek voltak a csoportokban részt vevő fiatalok (otthonról való elszökés, az iskolából való lógás vagy éppen a kábítószer kipróbálása).

Összefoglalva tehát elmondható, hogy a szexuális erőszakot és zaklatást, valamint a fizikai erőszakot határozottan visszautasították a co-creation workshop tagjai. Ezzel szemben a lelki erőszakot – a kategórián belül a kontrollálás különböző formáit – inkább tekintették elfogadhatónak, vagy legalábbis megbocsáthatónak. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy pont ez utóbbi kijelentések kapcsán mértük a legnagyobb átlagnövekedéseket (szignifikancia nem volt kimutatható, már csak az alacsony elemszámok miatt sem). Azaz az alkalmazott módszer – nagy valószínűséggel az esettanulmányok bemutatása – nagymértékben hozzájárult a kapcsolati erőszak egy specifikus válfaja kapcsán a fiatalok tudatosságának a növeléséhez.

Az alfejezet végén még érdemes megemlíteni, hogy megvizsgáltuk a válaszadók neme és a különböző kijelentésekre adott válaszok kapcsolatát. Az eredmények alapján elmondható, hogy a női válaszadók inkább utasították vissza az alábbi viselkedésformákat és jelenségeket:

- Ha valakit a munkahelyén a főnöke vagy kollégája zaklatja
- **Ha valaki a családtagjával annyira összeveszik, hogy a veszekedés során valaki megsérül**
- **Ha valakit mások arra kényszerítenek, hogy dolgozzon nekik (pl. egy tartozás fejében ingyen, vagy nagyon kevés pénzért)**
- Ha egy gyereket a szülei időnként megvernek (pl. egy pofon elcsattanása vagy fenékre ütés is beletartozik)
- Ha egy párkapcsolatban valaki szexuális értelemben nyomást gyakorol a másakra, pedig az nem akarja

Továbbá fontos megemlíteni azt is, hogy a co-creation workshop hatására két kijelentés esetében (amelyeket a fenti felsorolásban vastagon szedtünk) a nemek közötti különbség eltűnt; azaz a férfiak és a nők is hasonló mértékben utasították el ezeket a viselkedésformákat. Ugyanakkor a másik három felsorolt kijelentés kapcsán a nemek közötti különbség megmaradt; azaz a férfiak elfogadóbbak voltak az adott jelenségekkel kapcsolatban, mint a nők.

6. MELLÉKLETEK, FÜGGELÉKEK FELSOROLÁSA

Mellékletek

1. függelék: A fókuszcsoportok lebonyolítása során alkalmazott beszélgetésvázlat
2. függelék: Esetleírások
3. függelék: Bemeneti és kimeneti kérdőívek
4. függelék: Felhasznált irodalom

1. függelék. A fókuszcsoportok lebonyolítása során alkalmazott beszélgetésvázlat

EFOP 126 – Kapcsolati erőszak co-creation workshop (2,5 óra) (guide)

I. BEVEZETÉS, BEMENETI KÉRDŐÍV ÉS ADMINISZTRÁCIÓ

ADMINISZTRÁCIÓ

A moderátor bemutatkozik, ismerteti a beszélgetés szabályait és körülményeit. Nincsenek jó és rossz válaszok, hangfelvétel készül, „szakértők” ülnek a csoportban.

- Tisztázzuk, hogy a módszer hogyan épül fel.
- Mindenki bemutatkozik: személyes háttér, foglalkozás, hobbi, stb.
- **Indításként elmondjuk, hogy ez a mostani beszélgetés egy nagyon gyakorlatias, konkrétumokra és sok érdekes feladatra építő dolog lenne.**
- **A kutatás céljának ismertetése röviden:**
- Kérem, röviden **mutassa be mindenki magát. Kezdem én (kor, hol, kivel élek, mit csinálok, hobbi)**

MODERÁTOR: OSZD KI A BEMENETI KÉRDŐÍVEKET, TOLLAT.

MIELŐTT A BESZÉLGETÉS ELKEZDŐDNE, ARRA SZERETNÉK KÉRNI MINDENKIT, HOGY A KIOSZTOTT MINI KÉRDŐÍVET TÖLTSE KI. HA EZZEL KÉSZEN VAGYUNK, AKKOR ELKEZDJÜK A BESZÉLGETÉST!

II. ALAPOK

MODERÁTOR: ALKOSSATOK HÁRMAS KISCOPORTOKAT. EGY-EGY ASZTALHOZ ÜLJENEK HÁRMAN-NÉGYEN, AHOGY KIJÖN A LÉPÉS. MOST DOLGOZZATOK KISCOPORTOKBAN! OSSZÁL KI MINDEN CSOPORTRA FLIP CHART PAPIRT.

1. Azt szeretném kérdezni, hogy: Ki mit tart fontos dolognak egy kapcsolatban? Gondoljátok végig, és az előttetek lévő lapra íjátok fel.

Ha mindenki megvan ezzel, az lesz a feladat, hogy írja fel rá azt a három dolgot, ami nektek személyesen a legfontosabb egy párkapcsolatban. Ezek ilyen rövid, egy-pár szavas dolgok legyenek, nem kell mondatokat, fogalmazásokat írni! Ha ezzel megvagytok, az előttetek lévő flipchart papírra íjátok fel, és beszéljétek meg.

RANGSOROLÁS: Azután közösen válasszátok ki a három legfontosabb dolgot, ezt már azokból az ötletekből, amiket felírtatok.

MODERÁTOR: MIKÖZBEN BESZÉLGETTEK, MI KÖRBEJÁRUNK, ÉS MINDEN CSOPORT MUNKÁJÁBA BELEHALLGATUNK EGY KICSIT. HA VÉGEZTETEK, MINDENKI ÚJRA KÖRBEÜL, ÉS MINDEN CSOPORT BEMUTATJA A POSZTERÉT A TÖBBIEKNEK. 3 szempont csoportonként!

- Arra kérnélek benneteket, illetve a kiscsoportokat, hogy minden csoport olvassa fel a hármast listáját és indokolja, miért azt választotta!

III. KONFLIKTUS

2. Minden kapcsolatban, családban vannak ütközések, ezek lehetnek problémák, konfliktusok, agresszió, erőszak.

Mi most a konfliktusokra koncentrálnánk. Ebben a kérdésben a kapcsolatokban előforduló nehéz helyzetekkel foglalkozunk. **Párkapcsolatra és családi kapcsolatra gondoljatok!**

Arra kérnélek benneteket, hogy gyűjtsünk össze MINÉL TÖBB ilyen PROBLÉMÁS helyzetet. Pl.:

ITT AZ ELSŐ NÉHÁNY:

KIDERÜL, HOGY A HOZZÁTARTOZÓD NYOMKÖVETŐT TELEPÍT A TELEFONODRA
EGY PÁRKAPCSOLATBAN RÁERŐSZAKOLJA AZ EGYIK FÉL A SZEXET A MÁSIKRA

- A FELESÉGED TELJESEN MÁS ZENÉKET SZERET, MINT TE, EZÉRT NEM HALLGATHATOD HANGFALLAL OTTHON, A JELENLÉTÉBEN A ZENÉIDET.

FOLYTASSÁTOK!

MODERÁTOR: HA NEHEZEN MEGY, MONDJ MÉG NÉHÁNY PÉLDÁT: 1. RENDSZERESEN MEGCSALJA EGYIK FÉL A MÁSIKAT. 2. VALAKI A KAPCSOLATBAN SOKSZOR INKÁBB A BARÁTAIVAL LÓGNA, MINT A PÁRJÁVAL/FELESÉGÉVEL/FÉRJÉVEL/CSALÁDJÁVAL (GYEREKEI + FELESÉGE/FÉRJE) 3. ÖSSZEVESZTEK A HOBBIDON, MERT NEM TETSZIK A MÁSIKNAK ÉS MEG IS TILTJA NEKED 4. AZ ÉTELMARADÉKOT, ÜRES JOGHURTOS, KÓLÁS STB. DOBOZOKAT MINDIG SZÉTHAGYJA A PÁROD A LAKÁSBAN, HIÁBA SZÓLTÁL NEKI MÁR TÖBBSZÖR EZÉRT. 5. FELPOFOZTA VESZEKEDÉS KÖZBEN EGYIK CSALÁDTAG A MÁSIKAT 6. DROGFÜGGŐSÉG ÉS/VAGY ALKOHOLIZMUS ALAKUL KI AZ EGYIK FÉLNÉL EGY KAPCSOLATBAN

3. Sok előjele vagy jele van annak, hogy egy párkapcsolatban erőszakos az egyik fél, vagy nagy valószínűséggel az lesz a jövőben. A **kapcsolati erőszak figyelmeztető jeleiről** fogunk beszélgetni, és arról, hogyan ismerhetjük fel a bántalmazást.

- *Legelőször is azt szeretnénk, hogy gyűjtsétek példákat olyan erőszakos helyzetekre, okokra, amelyek előfordulhatnak egy párkapcsolatban, és írjátok fel őket a nagy papírra. Csoportokban dolgozzatok. Olvassátok fel. (MODERÁTOR, ÍRD FEL A FLIP CHARTRA. HA NEHEZEN INDUL BE A TÖRTÉNET, MONDJ EGY PÉLDÁT A 10. BLOKKBÓL!)*
- *Most fel fogom olvasni az általatok írt példákat. Arra kérnélek benneteket, hogy attól függően kell egy 10 fokú skálán értékelnetek az egyes szempontokat, hogy mennyire értetek egyet az elhangzott mondattal: valóban előjele-e kapcsolati erőszaknak? A 10-es azt jelenti, hogy „Teljes mértékben egyetértek”, az 1-es pedig azt, hogy „Egyáltalán nem értek egyet”. A kettő közötti számokkal árnyalhatjátok a válaszaitokat.*

Most egyesével haladjunk végig az állításokon. Arra kérnélek benneteket, hogy alkossunk három halmazt az értékskála alapján: alsó érték: 1–2–3; középtérték: 4–5–6–7; felső érték: 8–9–10. Jöjjön ki mindenki, és mindegyik állításnál álljatok ahhoz a halmazhoz, amit választottatok.

Emlékeztessük a résztvevőket arra, hogy nyugodtan megváltoztathatják a korábbi pontszámukat/véleményüket, miközben egymás véleményét hallgatják. Ha valaki változtatna, kérdezzük meg, mi változtatta meg a véleményét. (MODERÁTOR: ERRE MINDIG A KÖVETKEZŐ ÁLLÍTÁSRA VALÓ ÁTLÉPÉS ELŐTT KÉRDEZZ RÁ. NEM KELL FIZIKAILAG IS ÁTMENNIE AZ ILLETŐNEK/ILLETŐKNEK, CSAK ELÉG JELEZNI, HOGY VÁLTOZTATNA VALAKI. ILYENKOR KÉRDEZZ RÁ, MIÉRT? MI VÁLTOZTATTA MEG A VÉLEMÉNYÉT?)

- *Akkor az első állítás így hangzik, hogy ...*
  - *Ki miért adott olyan pontot rá, amit választott?*
  - *Valóban előjele a kapcsolati erőszaknak az adott állítás? Ki szerint nem? Miért?*
- *Mit gondoltok, létezik a felismeréssel kapcsolatban „jó” és „rossz” válasz ezekre az állításokra, vagy egyéni nézőpont kérdése az egész?*

MODERÁTOR: GYŰJTSD BE AZ ÉRTÉKELŐLAPOKAT!

4. Most kiosztunk egy listát. Ez a lista is **az erőszak figyelmeztető jeleiről szól, és szakemberek által van összeállítva**. Olvassátok el figyelmesen. És utána beszélgetni fogunk róla.

Figyelmeztető jelek:

Ha fenyegetve érzed magad, félsz, vagy egyenesen rettegsz a párkapcsolatodban, valószínűleg veszélyben vagy. Ha egy bántalmazó kapcsolatban maradsz, testi és lelki sérülések érhetnek. Ez a lista segíthet idejében felismerni a bántalmazást.

Figyelmeztető jel, ha egy párkapcsolatban valaki veled szemben:

- állandóan féltékenykedik vagy dühbe gurul, ha a barátaiddal szeretnél lenni
- mindig tudni akarja, hol vagy, ellenőrzi, merre jársz
- meg akarja határozni, mit vegyél fel, kivel találkoz, vagy mit mondj
- azzal fenyeget, hogy elhagy, ha nem úgy viselkedsz, ahogy ő akarja, vagy nem teszed meg, amit mond
- megaláz, vagy azt érezteti veled, hogy értéktelen vagy
- rávesz valamilyen szexuális tevékenységre, amit nem akarsz
- erős büntudatot kelt benned, ha olyat teszel, ami neki nem tetszik
- azzal fenyegetőzik, hogy kárt tesz benned vagy önmagában, ha kilépsz a párkapcsolatból
- tőle vagy mástól megtudod, hogy az előző partnerét megütötte vagy megpofozta, mert az valamilyen „hibát” követett el
- elveszi és beosztja helyetted a pénzedet, akaratod ellenére

- *Most beszéljessünk erről közösen:*
  - *Melyik figyelmeztető jeleket ismertétek már korábban is? Honnan?*
  - *Melyiket tartottátok újnak és miért?*
  - *Melyikről hallottátok vagy olvastátok, hogy pl. csak a „szerelem” jele (társaitoktól, felnőttektől, újságokból, filmekből, könyvekből, stb.)?²⁰*
  - *Melyikről gondoltjátok azt, hogy igazából nem is előjel, hanem tök oké, és elfogadható dolog egy kapcsolatban? Miért?*

²⁰ Forrás: Átvéve a NANE – Szívdobbanás c. kiadványból.

IV. ESETTANULMÁNYOK FELDOLGOZÁSA

A 3 db esettanulmány bemutatása, megvitatása

Haladjunk tovább. A fogalmak és a csoport eddigi témái alapján már körvonalazódhatott bennetek, hogy mi lehet a kapcsolati erőszak.

Minden csoport kap egy esetleírást. Kiscsoportokban dolgozzatok. A rövid történet, amit most kiosztok nektek, párkapcsolati erőszakot átélt emberek megtörtént esetein alapul, de természetesen nem ez a nevük az áldozatoknak.

Olvassátok el, és a feladat a következő lesz a csoportmunka során: minden csoport a következő kérdéseket beszélje meg, és válaszoljon rá, vitassátok meg egymás között a kiscsoportban, miközben dolgoztok az esetekkel.

5. Kérdések az esetek feldolgozásához:

1. Mit gondoltok, mi volt az első jel, ami erőszakra utalt?
2. Miért így döntött a történet főszereplője: miért nem hagyta egyszerűen ott a bántalmazót?
3. Ki a felelős az erőszakos viselkedésért?
4. Miért lehetett nehéz kilépni a történetben az erőszakos kapcsolatból?
5. Mikor kell/lehet közbeavatkozni?
6. Ki és hogyan segíthet kilépni az áldozatoknak az erőszakos kapcsolatból? Hol vannak a kilépési pontok?
7. Hova fordulhatnak tanácsért és szakszerű segítségért az érintettek?

Miután elkészültek, minden csoport bemutatja a történetét a többieknek. Egy-egy kiscsoport bemutatja a történetét, és minden egyes prezentáció után, minden történet után beszéljük meg először a kiscsoportok válaszait, amit a 7 db kérdésre adtak. (Mit mondtak, miért úgy gondolták?) Ha ez megtörtént, akkor ezt követően a teljes csoporttal vitassuk meg a kérdéseket.

V. BESZÉLGETÉS ZÁRÁSA ÉS KIMENETI KÉRDŐÍV

MODERÁTOR: MIELŐTT BEFEJEZNÉNK A CSOPORTOT, ÚJRA ARRRA KÉRNÉLEK BENNETEKET, HOGY TÖLTSÉTEK KI A KÉRDŐÍVET. EZ UGYANAZ, MINT AZ ELEJÉN, PONTOSABBAN ANNAK EGY RÖVIDEBB VERZIÓJA. OSZD KI A KÉRDŐÍVEKET, TOLLAT.

- Maradt-e még bármilyen gondolata valakinek, vagy kérdése a témával kapcsolatban? HA NEM, ZÁRD A BESZÉLGETÉST!

2. függelék. Esettanulmányok (stimulusok)

Rita

Rita 23 éves volt, amikor 20 éves férjével összeketültek, és viszonylag hamar össze is házasodtak. A férj roma, Rita nem az, ezért Rita családja nem nagyon akarta elfogadni a fiatalok döntését, nemsokára meg is szakadt minden kapcsolat Rita és a szülei között.

Rita és férje a férj családjához költözött, ahol a nő folyamatos ellenőrzés alatt élt. Rita már eleve is menekült hazulról, nem jelentett számára szeretetteljes támogató közeget a saját családja sem, az új családja sem vált azzá.

A fiú szülei nem akarták, hogy gyerekük legyen, de ők mégis vállalták. Akkor már, a terhesség vége felé azonban olyan szinten volt megfigyelés és felügyelet alatt, hogy a kórház is szabadságként élte meg. Problémás volt a terhesség, infúziókat kapott a gyermek sorvadása miatt, hogy a kórház az azért valami szabadságot adott, mikor befektették hetekre. Aztán beletörődött, hogy ez a helyzet van és elfogadta. Folyamatos telefonközelben kellett lenni, minden hívásra reagálni.

Érezte, hogy ebből a kapcsolatból menekülni kellene, de valahogy sodorta az ár, nem tudott hova menni, kihez fordulni. Mindenhol azt kapta, hogy ezt választotta, akkor csinálja. Barátoktól próbált néha segítséget kérni, a családjától, de egyszerűen kizárták az életükből.

11 évig úgy élt, hogy csak játszott a külvilág felé, hogy minden rendben, hogy ne tudják, hogy mi zajlik a négy fal közt.

Amikor a második gyerekkel terhes volt, akkor szenteste az anyósa nagyon begurult és akkor nekiment Ritának, hogy neki nem kell még egy gyerek, mert akkor a fia hogy fogja őket eltartani. Akkor kapott nagyon, jól elverte anyósa, mert „ki akarta ütni a gyereket a hasából”. A férje meg azt mondta, hogy hát miért kellett kihoznia az anyósa a sodrából, megérdemelte a verést Rita.

20 költözés volt a 11 év alatt, mert mindig próbált menekülni és kiutat találni, volt úgy, hogy rá tudta venni a férjét, hogy menjenek külön albérletbe. Mindig visszavitte a családja. Nem tudtak elszakadni. Volt, hogy a lányát vették el tőle és bezárták a házba, hogy menjen vissza.

A férje annyira ellenőrizte, hogy az a munkái rovására ment. És több helyről kirúgták, néha nem volt keresete, Ritát nem engedték dolgozni sem nagyon, talán egy-egy napra így a rokonságba takarítás, ilyesmire volt jó. És egyre jobban csúsztak le, azt is titkolni kellett, hogy a gyerekeknek nincs étel, elzárták a vizet, a gázt, a villanyt. Lopták a villanyt, éjszakákat voltak a hideg lakásban egy takaróval, hogy ne fagyjanak meg és reggel ugyanúgy ki kellett menni a házból és úgy csinálni, mintha bent minden rendben lenne.

A családsegítők tudtak róla, azt mondta neki az akkori gyerekjólétis, hogy meneküljenek el a faluból. Tudta a polgármester, a házi orvos. Amíg a család Ritát ellenőrzés alatt tartotta, mindenkinek azt híresztelték, hogy nem beszámítható és azért kell úgy tartani. És jártak rendszeresen az orvoshoz, hogy hisztirohamai vannak, dühkitörései. És azzal magyarázták, hogy nem beszámítható, lehet, hogy a gyerekek felügyeletét is meg kéne vonni tőle.

A másik meg az, hogy a férj nagy féltékenységgel nemcsak a munkái mentek tönkre és az életvitelük romlott le teljesen, hanem erőszakossá vált szexuálisan. A szexet azt egyfajta ilyen büntetésnek használta, nem is tagadta, hogy ez azért kell, mert akkor tudja, hogy a nő az övé.

Ezzel ki is nyilvánította, hogy a tulajdona.

Rita legjobban attól félt, hogy elveszíti a gyerekeit, mivel nem tudja őket hova vinni, így kiszakítják. Akkor már a rokonaitól is kapott rendszeresen veréseket. Már nem bánta, ha megverik, csak kimondja, amit akar. És ennek kapcsán, hogy megszabaduljanak tőle, jelentette az unokatestvére névtelenül a gyermekjóléti szolgálatnál.

Ott hallott az OKIT-ról. A szökés előtt egy héttel szervezték meg titokban, hogy jöjjenek el. Ne hagyjanak nyomot például a számlaszámnál, vagy bármi, ami arra utal, hogy hol tartózkodik. Amikor elment a férj dolgozni, akkor Rita felhívta az OKIT-ot, már egyből találtak volna helyet, de nem tudtak eljönni. Így másnapra halasztották. Volt körülbelül 20 perc szabadideje, hogy eltűnjön a gyerekekkel. A cuccokat, azt már este, mikor levitte a szemetet, akkor elrejtette a lépcső alá, iratokat, ami kellett, pénzt, élelmet, hogy el tudjanak indulni. Egyik napról a másikra szöktek el.

A férj azóta is próbálkozott hol durván, hol kedvesen, hogy visszacsalja. Nem a gyerekeket akarta látni, hanem Ritát visszakapni, a tulajdonát. Most már kilenc hónapja nem ment feléjük.

Amikor tudatosult benne, hogy Rita nem megy vissza, és bármilyen oldalról próbálja megkönyékezni, akár durván, akár kedvesen, nem fog engedni, onnantól kezdve a gyerekek sem érdekelték. Megszűntek létezni.

Rita most egy Családok Átmeneti Otthonában (CSÁO-ban) él 3 gyerekével. A gyerekek iskolába és óvodába járnak, a beilleszkedésük jól sikerült – Rita is tanul, nemsokára szakmát szerez. Új párkapcsolata is van, bár nem együtt élnek, azt még Rita nem meri vállalni.

Anna

Anna 41 éves nő, egy kisvárosban élt férjével és 12 éves lányukkal. A helyi önkormányzati hivatalban irodavezetőként, férje ugyanott projektmenedzserként dolgozott. 3 hónapja titkos menedékházban él lányával.

Anna 13 éve van férjénél, neki az első, férjének a harmadik házassága. A kapcsolatban a problémák 9 éve kezdődtek, amikor a gyes után Anna visszament dolgozni. Férje egyre féltékenyebbé vált, minden férfival, akivel Anna a munkahelyen vagy a boltban, utcán, a lakótelepen találkozott, meggyanúsította, hogy lefeküdt vele, vagy bármilyen szexuális kapcsolatuk volt, illetve erre vágyik, vagy kacérkodott a férfival. A fizikai bántalmazás egyre gyakoribbá vált, de a férj nagyon vigyázott, hogy ne legyenek külsérelmi nyomok az asszonyon. Egyszer eltörte a bordáit (nekilökte az ajtókeretnek), de Anna ezzel sem ment orvoshoz, mert tudta, ha megteszi, férje emiatt is bántalmazza majd. Férje állandóan negatívan minősítette, alkalmatlanságát hangsúlyozta mind feleségként, mind anyaként. Soha nem szólította a nevén, csak trágár, szexualitásra utaló jelzőkkel szólt hozzá, és beszélt róla a lányuk előtt. Néhány év alatt a bántalmazások napi rendszerességűvé váltak, az ütlegetések mellett az állandó fenyegetettség érzése volt a legnehezebben elviselhető Anna számára. Férje gyakorta rátámadt, és konyhakést szorított a torkához, vagy éjszaka 20 percenként felrugdosta, hogy lássa, meddig bírja az alvásmegvonást. Utóbbi egy történelmi filmben látta, innen merített ötleteket a feleség kínzásához. Az utolsó két évben elérte, hogy Annát elküldjék a munkahelyéről, így az asszony jövedelem nélkül maradt. Minden kapcsolata megszűnt a külvilággal, nem használhatott telefont vagy internetet. Nem ehetett abból az ételből, amit a férj vásárolt, és néha napokig nem fürödhetett meg.

A férj lányukkal is állandóan elégedetlen volt, leértékelte a képességeit, szidalmazta, negatívan minősítette. A kislánynak nem lehettek barátnői, nem mehetett sehová iskola után. Apjával közös szobában kellett aludnia, míg az anya csak a másik szobában alhatott, akihez lánya nem mehetett át.

Anna elmondja: az első években még ki tudta számítani férje reakcióit, ha figyelte a jeleket, tudta, mikor kell csendben maradnia és meghúznia magát, az utolsó időszakban már semmiféle kiszámíthatóság nem volt a férj viselkedésében, ezért Anna attól félt, hogy egyszer valóban megöli. Anna gyanítja, hogy férje valamilyen

drogot használhat, mert néha napokig nem aludt. Az utolsó két évben már biztos volt benne, hogy el fogja hagyni a férjét, de kislányát nem akarta otthagyni. Közben a lányuknál állandó hasmenéssel járó emésztőszervi problémák jelentkeztek, Anna szerint az állandó terror és stressz miatt. Mint megtudta, a férj második házasságából származó fiú még kamaszként is bepisil, ez is megerősítette a fenti gyanúját. Az apa otthon állandó jelleggel fajgyűlölő kijelentéseket hangoztatott, részletesen leírta, hogy melyik népcsoportba tartozókat (zsidók, cigányok, arabok) milyen módon kellene kiirtani. Anna félt, hogy lányába is beleneveli apja a gyűlöletet.

Anna, bár a testvéreinek beszélt az otthoni dolgokról, senkitől nem kért segítséget, mert nem akarta a családját terhelni a problémáival, illetve nem akarta őket bajba sodorni. A bántalmazás akkor került nyilvánosságra, amikor lánya a korrepetáló tanárának elmondta, hogy mennyire fél az apjától. A pedagógus egy alapítványhoz irányította őket, akik néhány napon belül egy titkos házba menekítették az anyát és lányát.

Az apa ezután kiírta a közösségi oldalára, hogy a felesége elrabolta a lányát, és kéri, hogy segítsenek ismerősei megtalálni. Az apák jogait védő szervezet ügyvédje a jogi képviselője, akik a gyámügyön jelezték, hogy az anya veszélyezteteti gyermekét, emiatt – Anna úgy tudja – védelembe vételi eljárás indult az apa kezdeményezésére.

Vera

Vera harmincas éveiben járó, értelmiségi családból származó, maga is tanult nő. Van az előző kapcsolatából egy 10 éves kislánya, és a legutolsó kapcsolatából két 10 hónapos ikergyereke. Néhányszor próbálkozott a férfiakkal, voltak komolyabb kapcsolatai az első házassága után, de tanulmányai, külföldi hosszabb időre szóló kint tartózkodással járó tudományos tevékenysége miatt leginkább a munkájára koncentrált, emiatt nehezen tudott tartós kapcsolatokat kialakítani. Volt egy komoly kapcsolata, szerelem volt, szerettek volna egy másik gyereket is, de egy méhen kívüli terhesség Verát nagyon megviselte lelkileg, és az lett a vége, hogy közös elhatározásból inkább szakítottak.

Ezt követően sokáig senki nem volt az életében, kicsit távolságtartóbb lett a férfiakkal szemben, de végül mégis összejött egy szintén magasan iskolázott, egyetemen dolgozó férfival. Nem házasodtak össze, de sokat voltak együtt, egy idő után megbeszélték, hogy össze is költöznek, egy nagyváros körüli szép házba, de mindkettejüknek megmaradt a saját kis lakása a nagyvárosban is. Bár együtt voltak, a férfi csak ritkán aludt ott, arra hivatkozva, hogy a tudományos munkájához, az íráshoz nyugalom kell, amit csak a kis lakásában lel meg. A férfi nem volt hajlandó odaköltözni Verához, de mindig elmondta, hogy mennyire szereti.

Egyre furcsább volt a kapcsolat, nem tudta Vera megfogalmazni, miért, de nyomasztották az együttléteket. A 10 éves kislányt is sokszor meggyanúsította, hogy belenézi a telefonjába, vagy ha ő ment érte az iskolába, és nem volt ott a megbeszélt időpontban, akkor a kislány volt a hibás, holott nem is tudta, hogy hánykor és hol kéne lennie. Folyamatos nyomásban élt Vera és a 10 éves lánya, Verával elsősorban azt érzékeltette erősen a volt élettársa, hogy nem jó anya. A férj verbálisan lányukat is bántalmazta, állandóan elégedetlen volt vele, leértékelte a képességeit, negatívan minősítette. A kislány háziállatait megpróbálta eltávolítani a közös háztartásból. Főleg lelki nyomás volt, amire Vera kettős érzelmekkel reagált: megpróbált az élettársának is igazat adni, de szereti a kislányt, ezért őt is igyekezett megérteni. Ha a kislány mellé állt Vera, akkor az élettársa azért bántalmazta szavakkal, hogy miért ad igazat egy gyereknek, igazza csak egy felnőttnek lehet.

Véletlenül terhes lett Vera, kb. egy-másfél év ilyen se együtt, se külön állapotban. Vera gondolkodott az abortuszon, de az élettársa eleinte támogatta ebben, aztán fordult a véleménye és azt szerette volna, hogy tartsák meg. Így maradt a baba, de kiderült, hogy ikrek, még nagyobb volt az öröm. Komplikált terhesség volt, de folytatták tovább a kapcsolatukat, a férfi nem sokat változott, Vera szerette volna, ha a férfi a terhesség alatt, főleg a vége felé támogatóbb lett volna lelkileg, a mindennapok terheiben, de nem sikerült elérni ezt a férfi-

nál. Heti egynél többet nem volt hajlandó gyakrabban megjelenni végül, de ebben sem tartotta a megbeszélte napokat. Nem merült fel az sem, hogy tartósan összeköltözzenek, mint egy család. Ez nehéz volt Verának, nem volt kire támaszkodnia. Folyamatosan azt lebegtette, hogy nem hajlandó oda költözni, és nem akar egy családi közösségben élni Veráékkal. Nem akart ahhoz sem hozzájárulni, hogy adja el ki-ki a saját lakását, és vegyenek egy közöset. A kapcsolatuk alatt Vera végig bizonytalanságban volt tartva az élettársa által, ezekről igyekezett is beszélgetni a férfival. Amikor elvileg összeköltöztek (gyakorlatilag heti egy-egy napokra jelent meg a férfi), akkor sem csomagolta ki a holmijait, hanem külön dobozban volt mindene, mindig útra készen. Egyre több lett az olyan beszélés a férfi részéről, hogy ne használja a 10 éves kislány a celluxát, a tollait, vagy egyéb dolgait, és egyre több lett a veszekedés is, mert Vera szerette volna, ha rendes életük lenne, mint egy család, úgy élnének, közösen várnák a babákat. Vera egy idő után mindig gyomorgörcsrel várta haza a férfit, és félt, szorongott, és azt kellett néznie, hogy milyen hangulatban érkezik haza az élettársa. A férfi ennek ellenére mindig kikövetelte a szombatonkénti szexuális együttléteket, verte az asztalt, hogy mikor szexelnek, ez a terhesség alatt is így volt, és nem volt semmi intimitás kettejük között.

Vera a komplikációk miatt sokat járt kórházba, sokat bent is maradt, onnan irányította az életüket, a nagyobb lány a nagymamánál volt közben. A szülés után végül mégis egy közös lakást vettek, de Vera itt is egyedül érezte magát, a férfi nem nagyon vett részt a közös életben. A férfi egy-másfél óráig bírta bármilyen közösségben, családban, utána feszeng, menni szeretne. Ha nem bír maradni, akkor csendben eloldalog. A férfi erőltette, hogy maradjon Vera a kórházban a koraszülött gyerekekkel, már akkor is, amikor a kórházban hazaküldték már volna. Veszekedés veszekedést követett, és szakítottak, a gyerekek helyzetét, láthatóságát egymás között szóban rendezték, Vera nem szerette volna korlátozni az élettársát abban, hogy láthassa a csecsemőket, apai örömeitől sem szerette volna megfosztani. De a férfi egyre hektikusabban jött, mert arra fogta, hogy dolgozania kell, nincs ideje. A férfi egyébként a nagymamánál nőtt fel, mert 6 évesen el kellett hozni otthonról, az nem derült ki, hogy miért, de a háttérben zaklatást lehetett sejteni, de a férfi nem szívesen beszélt erről négy-szemközt. A férfi azt érezte sokszor, ezt elmesélte Verának is, hogy ő is, de régebbi kapcsolataiban is a nők őt provokálják, cikizik, arra ösztönzik, hogy üsse meg őket, de ő ellenáll, és soha nem tenne, és nem is tett ilyet.

A szakítás fő oka az volt, hogy olyan feszültséggel teli volt a légkör, hogy nem szeretné a gyerekeket ennek kitenni, de magát sem, mert ha Vera bekattan, akkor a gyerekeknek is rossz. De a férfi sem bírta tovább. A férfi egy dologhoz ragaszkodott, hogy ő fürdesse az ikreket, olyankor senkinek nem volt szabad bemenni a fürdőbe. De olyan is volt, hogy a férfi, amikor hazajött, és az „ő ideje volt”, akkor megtiltotta Verának, hogy hozzányúljon az ikrekhez. Ha mégis megtette, mert sírtak, akkor abból veszekedés lett. Így jutottak el egy olyan estéhez, hogy a kezében a gyerekekkel, üvöltve bezárkózott a fürdőszobába. Ezt követően üvöltöztek egymással Vera és az élettársa. Vera másnap hazament a szüleihez, de megbeszéltek a férfival, hogy láthatja a gyerekeket, általában valami parkban sétálgatva. De már másnap egyből rendőrt kellett hívni, mert azt mondta a férfi, amikor a gyerekekkel volt, hogy Vera mehet, de a csecsemők maradnak, és erőszakosan lökdösní kezdte Verát. Az apa mindig úgy veszekedett, hogy egy gyerek ott volt a kezében, mire a gyerekek is sírtak. Bár az apa hangoztatta, a Facebookon kirakta a büszke apa képeket, ha nyilvánosság előtt van, akkor mindig a legjobb apuka képet ad magáról. De a gyerekek mindig sírtak, ha az apa felvette őket. Erre mindig bepöccent Vera élettársa és Verát hibáztatta.

Vera élettársa egy láthatás alkalmával a nő háta mögül, egy trükkel elvitte a gyerekeket, azóta a saját lakásában tartja a gyerekeket, és Verának csak akkor lehet látogatnia az ikreket, ha a volt élettársa megengedi, akkor is csak úgy, hogy az apa és a gyerekek bent vannak a lakásban, az anya kint, és kettejüket egy ajtórács választja el. Az eset után Vera rendőrt hívott, elmentek a férfi lakására a rendőrökkel, ahol a férfi és az anyukája kimagyarázták magukat. Arra hivatkozott, hogy ő a gyerekek apja, külön élnek, és joga van látni őket és szóban megegyeztek Verával, hogy hogyan, amiben ez benne van, tehát Vera ferdíti el a történetet.

Két és fél hónapja történt az eset, az anyukája vállalta, hogy ő vigyáz rájuk, amíg a férfi dolgozik. Vera azóta nem szoptathatta őket, nem láthatta őket, csak a rácson át. Vera, amikor már nagy baj volt, beszélt erről a szüleiivel, akik megpróbálták segíteni, de nem tudtak. De több szakemberhez is fordult segítségért, a helyi családsegítőhöz, a gyámügyhöz, pszichológushoz, ügyvédet is fogadott. Az állami szervek lekezelően bántak

Verával, az apa ismertsége és pl. a közös meghallgatásokon tanúsított megnyerő viselkedése mindig Vera ellen fordította a szakembereket. Már nem tudta, hova forduljon, így jutott el egy ismert egyházi szervezethez, akik kapcsolati erőszak áldozatainak segítenek.

A férfinak az apák jogait védő szervezet ügyvédje a jogi képviselője, akik a gyámügyön jelezték, hogy az anya igazságtalanságokkal vádolja a férfit, és azért hozta el a gyerekeket, mert Vera nem engedte neki egyáltalán, hogy láthassa őket. És Vera nem megbízható anya, stabil személyiség. Hamarosan lesz az első bírósági tárgyalás.

3. függelék. Bemeneti és kimeneti kérdőívek

Kódszám:...../.../E

Workshop kérdőív

D1. Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?

1 – kevesebb, mint 8 általános	6 – érettségit követő, felsőfokra nem akkreditált szakképzés; középfokú technikum
2 – 8 általános	7 – akkreditált felsőfokú szakképzés; felsőfokú technikum
3 – szakmunkásképző; szakképzés érettségi nélkül	8 – főiskola / BA / BSc
4 – szakközépiskolai érettségi; szakképzést követő érettségi	9 – egyetem / MA / MSc
5 – gimnáziumi érettségi	X –

D2. Mi az Ön neme:

- 1 – férfi
- 2 – nő

D3. Melyik évben született?

..... évben

D4. Miként vélekedik a következő viselkedésekről, jelenségekről? Helyénvalónak tartja vagy inkább helytelennek?

	Miként vélekedik a következő viselkedésekről, jelenségekről?			
	SORONKÉNT EGY VÁLASZ LEHET!			
	1 – elfogadható 2 – nem helyes ugyan, de megbocsátható 3 – kivétlenül talál benne 4 – ez büntetendő			
<i>Kérjük, a válaszhoz tartozó szám bekarikázásával jelölje választát, minden sorban. Ha szükséges, kérje a kérdező segítségét a kitöltéshez!</i>				
Ha valaki egy párkapcsolatban ellenőrzi a másikat és mindig tudni akarja, hol van, mit csinál	1	2	3	4
Ha egy férfi rendszeresen verekedéssel vagy durva veszekedéssel éri el egy párkapcsolatban, amit akar	1	2	3	4
Ha valaki családtagját rendszeresen becsméri, kritizálja, vagy indokolatlanul hibáztatja	1	2	3	4
Ha egy nő rendszeresen verekedéssel vagy durva veszekedéssel éri el egy párkapcsolatban, amit akar	1	2	3	4
Ha valaki családtagját rendszeresen megalázza, mások előtt nevetségessé teszi	1	2	3	4
Ha valakit a munkahelyén a főnöke vagy kollégája zaklatja	1	2	3	4
Ha valaki a családtagjával annyira összeveszik, hogy a veszekedés során valaki megsérül	1	2	3	4
Ha egy 16 év alatti fiatal elszökik otthonról	1	2	3	4
Ha egy válás után az egyik fél a közös gyermekeken keresztül akarja zsarolni a másikat	1	2	3	4
Ha 16 év alatti fiatal időnként lóg az iskolából	1	2	3	4

Ha egy fiatal a szülei vagy más személyek házasságra kényszerítenek, kifejezetten anyagi érdekek miatt	1	2	3	4
Ha valakit mások arra kényszerítenek, hogy dolgozzon nekik (pl. egy tartozás fejében ingyen, vagy nagyon kevés pénzért)	1	2	3	4
Ha valaki szóbeli megállapodás alapján elvállal egy külföldi munkát, és menet közben kiderül, hogy ingyen vagy minimális juttatásért kell dolgoznia	1	2	3	4
Ha az egyik házastárs/élettárs elveszi a másik fizetését	1	2	3	4
Ha egy családtag, ismerős egy idős ember pénzét, nyugdíját rendszeresen elveszi, „beosztja” helyette, annak akarata ellenére	1	2	3	4
Ha az egyik házastárs/élettárs rendszeresen fillérre elszámoltatja a másikat, hogy az mire költött	1	2	3	4
Ha egy párkapcsolatában valakit a másik fél határozottan lebeszél vagy letilt egy munkáról, pedig az se nem veszélyes, se nem megalázó	1	2	3	4
Ha egy gyereket a szülei időnként megvernek (pl. egy pofon elcsattanása vagy fenékre ütés is beletartozik)	1	2	3	4
Ha valakit gyerekkorában szexuális erőszak, molesztálás, zaklatás ér	1	2	3	4
Ha valaki kipróbál valamilyen kábítószerrel	1	2	3	4
Ha egy párkapcsolatban valaki szexuális értelemben nyomást gyakorol a másikra, pedig az nem akarja (tehát pl. olyan valamit kell csinálnia, amit nem szívesen teljesít)	1	2	3	4
Ha valaki erőszakosan közöszlésre kényszerít egy másik embert	1	2	3	4
Ha valakit rávesznek (nem fizikai erőszakkal) arra, hogy pornográf tartalmak előállításában vegyen részt	1	2	3	4
Ha egy nő megüt, megpofoz egy férfit, akivel együtt él, kapcsolatban van	1	2	3	4
Ha egy férfi megüt, megpofoz egy nőt, akivel együtt él, kapcsolatban van	1	2	3	4

4. függelék. Felhasznált irodalom

- Amerikai Pszichiátriai Társaság (American Psychiatric Association): Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM–5). 2013. <https://www.psychiatry.org/psychiatrists/practice/dsm> Magyarul megjelent: A DSM-5 diagnosztikai vizsgálat zsebkönyve. Oriold és Társai Kiadó, Budapest, 2013. ISBN978 963 9771 95 6
- A Média- és Hírközlési Biztos ajánlása az emberkereskedelemtől és a kapcsolati erőszakról szóló tudósításokhoz. Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, Budapest, 2015. március 31. http://nmhh.hu/dokumentum/166159/mhb_ajanlas_emberkereskedelem_kapcsolati_eroszak.pdf
- Kozékiné Hammer Zsuzsanna: A párkapcsolati elégedettség vizsgálata rendszerszemléleti keretben. Doktori (PhD) Disszertáció. Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar. Budapest, 2014. https://ppk.elte.hu/file/koz_kin_-hammer-zsuzsanna-dissz.pdf
- Nők A Nőkkel az Erőszak Ellen (NANE): Szakmai módszertani útmutató a párkapcsolati erőszak elleni hatékony fellépésre. NANE Egyesület — PATENT Egyesület Budapest, 2012. <http://nane.hu/wp-content/uploads/2016/03/mu-full-text.pdf>
- Nők A Nőkkel az Erőszak Ellen (NANE): Heartbeat – Szívdobbanás: Párkapcsolat erőszak nélkül. A fiatalok közti párkapcsolati erőszak megelőzése – kézikönyv iskolai és iskolán kívüli foglalkozásokhoz. 2008, Deutscher Paritätischer Wohlfahrtsverband, Landesverband Baden-Württemberg. <http://nane.hu/wp-content/uploads/2016/04/szivedobbanas.pdf>
- Szil Péter: Miért bántalmaz, miért bántalmazhat? <https://mek.oszk.hu/13900/13935/>
- Szöllősi Gábor: A családon belüli erőszak differenciáltsága (2004) Kézirat. In: Proszonyák Ida Éva (Dél-dunántúli Regionális Krízisambulancia) és Borostyánvirág Alapítvány projektjéhez készült prezentáció.
- World Health Organization (WHO): International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems 10th Revision (ICD-10). <https://icd.who.int/browse10/2010/en> Magyarul kereshető formában elérhető: Betegségek Nemzetközi Osztályozása, 10. kiadás (BNO-10). <https://www.pharmindex-online.hu/gyogyszerek/bno>
- https://index.hu/kulfold/2019/11/14/iskolatarsaira_lott_majd_ongyilkos lett_egy_fiu_orszorszagban/
- <http://mipszi.hu/cikk/150525-passziv-agressziv-szemelyiseg>
- <https://www.simplypsychology.org/maslow.html>
- <http://www.kislexikon.hu/huseg.html#ixzz64VFvpgjP>
- <http://www.kislexikon.hu/tisztelet.html>
- <https://wikiszotar.hu/ertelmezo-szotar/H%C5%B1s%C3%A9g>
- <https://wikiszotar.hu/ertelmezo-szotar/Szeretet>

**CSALÁDBARÁT
ORSZÁG**
NONPROFIT KÖZHASZNÚ KFT.

ISBN 978-615-5944-42-0

Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft.
Székhely: 1134 Budapest, Tüzér utca 33-35.
E-mail: ugyfelszolgalat@csbo.hu
Tel.: +36 70 500 1626
www.csbo.hu

A kiadásért *dr. Szuromi-Kovács Ágnes* a Családbarát Ország Nonprofit Közhasznú Kft. ügyvezetője felel.

